

INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

”Skulle man lyfta bort den pusselbiten så finns ändå ett tusenbitars kvar”

- En kvalitativ studie om behandlande socionomers upplevelser av att arbeta med ensamkommande ungdomar som använder droger.

SQ4562, Vetenskapligt arbete i socialt arbete, 15 hp

Scientific Work in Social Work, 15 higher education credits

Kandidatnivå

VT 2020

Författare: Linda Wilén

Handledare: Evelyn Khoo

Abstract

Titel: "Skulle man lyfta bort den pusselbiten så finns ändå ett tusenbitars kvar" - En kvalitativ studie om behandlande socionomers upplevelser av att arbeta med ensamkommande ungdomar som använder droger.

Författare: Linda Wilén

Syftet med föreliggande studie var att undersöka och analysera socionomers upplevelser av att arbeta behandlande med ensamkommande ungdomar som använder droger. Av intresse var att synliggöra de professionellas upplevelser av sina egna förutsättningar att arbeta med gruppen, samt deras upplevda bild av vilka behov de ensamkommande ungdomarna har i behandlingen mot drogfrihet. Utifrån en kvalitativ metod genomfördes fyra intervjuer med socionomer som arbetar behandlande och möter ensamkommande ungdomar som använder droger. Studiens fyra respondenter arbetar på två olika verksamheter inom samma stad vars huvudsakliga uppdrag är att arbeta med ungdomar och unga vuxna som använder droger. Intervjuernas innehåll bearbetades och analyserades genom en kombination av innehållsanalys och tematisk analys. Under analysprocessen applicerades de teoretiska begreppen *erkännande*, *KASAM* och *handlingsutrymme*. Studiens resultat synliggör hur socionomer som arbetar behandlande med ensamkommande ungdomar som använder droger upplever att det finns faktorer i ungdomarnas kontextuella och sociala miljö som gör det svårt för dem att bli drogfria alternativt upprätthålla drogfrihet. Ungdomarnas förutsättningar förstås påverkas av samhällets bristande erkännande av dem på olika nivåer, vilket synliggörs genom bristande rätt till stöd och hjälp, bristande levnadssituation och begränsade sociala nätverk. Socionomerna upplever att ungdomarnas förutsättningar och behov ställer nya krav på deras arbetssätt, då arbetet idag är utformat efter en föreställning om att alla ungdomar inom beroendevården besitter vissa normativa förutsättningar, alternativt har rätt till dem. I studien framkommer att socionomerna använder handlingsutrymmet de har i sitt arbete för att skapa förutsägbarhet för ungdomarna, genom en strävan att utforma insatser och metoder som fångar upp där samhället sviker ungdomarna.

Nyckelord: Ensamkommande ungdomar, socionomer, erkännande, drogbehandling

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Bakgrund och problemformulering	2
1.2 Syfte och frågeställningar	4
1.3 Avgränsning	4
1.4 Begreppsförtydligande och användning av begrepp i uppsatsen	5
1.4.1 Migrant	5
1.4.2 Flykting	5
1.4.3 Asylsökande	6
1.4.4 Uppehållstillstånd	6
1.4.5 Papperslös	6
1.4.6 Ensamkommande ungdomar	7
1.4.7 Missbruk och problematisk droganvändning	7
1.4.8 Behandlare	7
1.5 Uppsatsens relevans för socialt arbete	8
1.6 Fortsatt disposition	9
2. Kunskapsöversikt	10
2.1 Risk- och skyddsfaktorer för utveckling av psykisk ohälsa och problematisk droganvändning	10
2.1.1 Ensamkommande ungdomars droganvändning i Sverige	12
2.1.2 Ensamkommande ungdomars behov	14
2.2 Att bemöta migranter, flyktingar och ensamkommande ungdomar i det sociala arbetet	15
2.2.1 Ensamkommande ungdomars benägenhet att söka stöd	15
2.2.2 Professionellas arbetssätt i arbetet med ensamkommande ungdomars psykiska ohälsa	16
2.2.3 Erfarenheter av att arbeta med flyktingar och asylsökande i det sociala arbetet	17
2.3 Kunskapsöversiktens relevans	18
3. Teoretiskt ramverk och teoretiska begrepp	20
3.1 Erkännande	20
3.2 KASAM	22
3.3 Handlingsutrymme	24
4. Metod och metodologiska överväganden	26
4.1 Förförståelse	26
4.2 Kvalitativ metod	27
4.3 Urvalsprocess och rekrytering av respondenter	27
4.4 Tillvägagångssätt	28
4.4.1 Litteratursökning	28
4.4.2 Genomförande av kvalitativa intervjuer	29
4.4.3 Bearbetning av data	30
4.4.4 Analysmetod	30

4.5 Metodologisk reflektion	32
4.6 Studiens tillförlitlighet	33
4.7 Forskningsetiska överväganden	35
5. Resultat och analys	38
5.1 Som vilken ungdom som helst...	39
5.1.1 Tusen olika förklaringar	39
5.2 ... men ändå inte	40
5.2.1 Tusen andra problem	40
5.2.2 En osäker tillvaro	43
5.2.3 Skapare av sina egna sammanhang	44
5.2.4 Upplevelser av trauma	45
5.3 En ny målgrupp	47
5.3.1 Ett flexibelt arbetssätts möjligheter och begränsningar	47
5.3.2 Att förhålla sig till trauma och ovisshet	49
5.3.3 En önskan att kompensera för det som brister	54
5.3.4 Att skapa sin egen kunskap	55
6. Avslutande diskussion och slutsats	58
6.1 Slutsats	62
Referenser	63
Bilaga 1: Informationsbrev	69
Bilaga 2: Intervjuguide	70
Bilaga 3: Samtyckesformulär	72

Förord

Arbetet med denna uppsats har varit en otroligt givande, men även tung process då jag upplever att studien uppmärksammar en stor social orättvisa kopplat till gruppen som belyses genom respondenternas utsagor. En vägledande trygghet under processen har min kloka och lyhörda handledare Evelyn Khoo varit. På ett pedagogiskt och engagerat sätt har hon stöttat mig och bidragit med intressanta perspektiv som utmanat min förförståelse och objektivitet. Jag hade inte kunnat önska mig en bättre handledare. Tack Evelyn!

Utan de behandlande socionomer som deltagit i denna studie hade den aldrig fått liv. Stort tack för att ni valde att dela med er av era upplevelser och kloka resonemang!

1. Inledning

Vi bär på en gemensam uppfattning om att systemet brister, men att vi utifrån våra roller och funktioner ändå måste hitta sätt att axla ett stöd. Hur hanterar vi ungdomarnas ständigt närvarande frustration över att inte inkluderas i samhället? Hur pratar vi överlevnadsskuld? Orden som sades fastnade i mig den dagen; vi är *containers*¹. Personer dessa ungdomar kan lämpa över sin ångest hos, om så bara för en stund. En möjlighet att ventileras. Vuxna som lyssnar. Det är också en viktig funktion att prata om och värdera.

Ovanstående citat är ett utdrag från min dagbok från våren 2019 och representerar reflektioner från min verksamhetsförlagda utbildning på socionomprogrammet. Denna text symboliserar hur socialarbetare till följd av strukturella såväl organisatoriska förutsättningar beskriver en känsla av otillräcklighet och osäkerhet i sitt arbete med ensamkommande ungdomar som använder droger. Under denna tid fick jag möjligheten att följa socialarbetare som i sitt arbete till allt större utsträckning träffar på ensamkommande ungdomar som använder droger.

I tidskriften Alkohol & Narkotika beskriver chefredaktör Von Wright (2017) hur den migrationspolitik som infördes sommaren 2016 har resulterat i en tillvaro präglad av oro och otrygghet för de ensamkommande ungdomar som når Sverige. I dagsläget är forskningen och statistiken över gruppens drogvanor väldigt begränsad, men allt fler professioner vilka möter dessa ungdomar i sitt dagliga arbete uppmärksammar en ökning i användandet av droger. De professionella förstår detta som ett symptom på den utsatthet och otrygghet som präglar ungdomarnas tillvaro. Likt hur Darvishpour och Månsson (2019) beskriver anses ensamkommande ungdomar vara en av de mest sårbara och utsatta grupperna i dagens Sverige. Droganvändningen förstås till stor utsträckning som självmedicinering, menar Sivertsson (2017) och allt fler professionella möter ungdomar som mår extremt dåligt i en tillvaro präglad av depression och självskadebeteenden.

---

¹ Behandlare kan fylla rollen av en containing function genom att låta en individ med frånvarande emotionellt stöd verbalisera och uttrycka sina känslor (Cullberg 2006). Möjliggör för den professionella att utgöra en trygghet genom att härbärgera den enskildes känslor utan att själv internalisera dem.

En av de främsta drivkrafterna bakom denna uppsats är viljan att belysa de erfarenheter som finns i arbetet med denna grupp och att använda denna uppsats som en röst för det behandlingsarbete som sker runt om i Sverige. Vad vet vi egentligen om behandlingsarbetet med ensamkommande ungdomar som använder droger? Vilka behov och förutsättningar ser de professionella som möter dessa ungdomar i sitt arbete?

1.1 Bakgrund och problemformulering

Året var 2015, året då 163 000 personer sökte asyl i Sverige (Migrationsverket 2016b). Av dessa var över 35 000 barn och ungdomar som anlände på egen hand, utan sällskap av legal vårdnadshavare. Stretmo (2014) beskriver hur den omfattande flyktingkrisen besvarades med en våg av solidaritet som svepte genom landet. Solidariteten övergick snart i politiska policyförändringar som skapade stora svårigheter för asylsökande att erhålla permanenta uppehållstillstånd då endast tillfälliga uppehållstillstånd förmedlades till följd av detta. Samtalet kring och mottagandet av ensamkommande ungdomar började alltmer handla om åldersuppskrivningar, begränsade möjligheter till familjeåterförening, utvisningar samt att minderåriga hänvisades till stödboenden² då resurser likt HVB³-hemsplaceringar och familjehem⁴ drogs in.

Lagen om tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd (SFS 2016:752) innebär dessutom att individer har rätt att beviljas asyl på färre skyddsgrunder än tidigare (Migrationsinfo 2019). Individer som erkänns flyktingstatus beviljas i dagsläget tillfälligt uppehållstillstånd som varar i tre år, medan individer som bedöms vara alternativt skyddsbehövande beviljas tidsbegränsade uppehållstillstånd på endast 13 månader. Ett tillfälligt uppehållstillstånd kan förlängas om samma skyddsgrund bedöms kvarstå och ett permanent uppehållstillstånd kan potentiellt erhållas om individen kan påvisa att hen kan försörja sig på egen hand då det tillfälliga uppehållstillståndet löpt ut. Bestämmelserna skulle gälla till och med juli 2019 men har nu förlängts till och med juli 2021. Klöfvermark och Manhica (2019) uppmärksammar att de ungdomar som istället får avslag på sina asylansökningar och därav ska utvisas inte sällan går under jorden och stannar i Sverige i en

---

² Socialtjänstens placeringsform för ungdomar mellan 16-20 år som lever under relativt självständiga former och själva bär huvudsakligt ansvar för sin vardag (Darvishpour et al. 2019).

³ Hem för vård eller boende, är ett boende för ungdomar som av olika anledningar inte kan bo hemma eller placeras i familjehem (IVO 2018). Boendena inriktas efter målgrupp och huvudsakligt fokus, vilket varierar mellan omvårdnad, stöd, fostran eller behandling.

⁴ Placering för minderåriga i värdfamilj med syfte att tillgodose boende och omsorg (Darvishpour et al. 2019).

tillvaro som papperslösa.

Den tillfälliga lagen har utsatts för mycket kritik, av bland annat Röda Korset (2018), till följd av bristfällig vägledning och riktlinjer för hur lagstiftningen skall tolkas. Bristen på vägledning har skapat en osäkerhet och restriktivitet som ökat risken för en rättsosäker tillämpning av lagen. Till följd av den kritik som förmedlats kopplat till det lidande den nya lagstiftningen förstås ha orsakat särskilt asylsökande ensamkommande minderåriga, har regler införts som möjliggör för denna grupp att slutföra sina studier på gymnasienivå (Wernesjö 2019). Möjligheten är begränsad till en grupp ungdomar vilka anlant till Sverige som ensamkommande ungdomar under en särskild tidsperiod, som har väntat länge på beslut och som riskerar att annars utvisas (Migrationsverket 2019a).

Länsstyrelserna i Stockholm och Västra Götaland (2017) larmar om hur ensamkommande barn och ungdomar till följd av den restriktiva lagstiftningen som infördes 2016 inte bara mår betydligt sämre psykiskt, utan att detta även förstås ha resulterat i en ökad användning av droger inom gruppen. En kartläggning från Folkhälsomyndigheten (2017a) synliggör att det finns en utbredd kännedom om droganvändning bland ensamkommande ungdomar på landets socialkontor. 8% av den totala gruppen som har en etablerad kontakt med socialtjänsten uppskattas använda droger. Denna siffra behöver dock förstås i relation till att många ensamkommande ungdomar som idag lever i Sverige gör det utan tillstånd eller kontakt med myndigheter, en tillvaro som beskrivs som särskilt utsatt till följd av den osäkerhet och det hot det utgör för den psykiska hälsan (Jahanmahan, Nuñez Borgman & Darvishpour 2019). Det saknas alltså möjlighet att på ett realistiskt sätt uppskatta hur många ensamkommande ungdomar som använder droger. Folkhälsomyndighetens (2017b) kartläggning uppmärksammar dock en oroväckande utveckling av antalet ensamkommande ungdomar inom beroendevården, där professionella speglar en bild av en heterogen grupp med olika behov och förutsättningar. Gemensamt för gruppen förstås förekomsten av betydligt fler riskfaktorer än många andra ungdomar vara. Erfarenheter av exempelvis flykt, psykisk ohälsa samt brist på sysselsättning och trygghet förstås öka risken av att potentiellt utveckla ett problematiskt förhållande till droger. Exempelvis förmedlar Naseh et al (2019) hur den utsatthet, i form av förtryck, som många afghanska flyktingar (en starkt överrepresenterade grupp; Migrationsverket 2016a) har upplevt redan innan flykten ökar risken för användningen av droger i Sverige.

På flera håll uppmärksammas idag droganvändningen bland ensamkommande ungdomar i Sverige. Larmen innehåller beskrivningar kring ungdomarnas särskilt utsatta situation, till följd av erfarenheter av flykt och den osäkerhet som uppstår i relation asylprocessen. Trots denna situation präglas idag kunskapsfältet och forskningen av ett tydligt fokus på psykisk ohälsa. Det finns idag professionella som inom beroendevården möter denna grupp, men vad vet vi egentligen om förutsättningarna att jobba med gruppen och vad som påverkar behandlingen?

1.2 Syfte och frågeställningar

Denna studie syftar till att undersöka socionomers upplevelser av att arbeta behandlande med ensamkommande ungdomar som använder droger. De professionellas upplevelser av förutsättningarna att arbeta med gruppen samt att deras upplevda bild av vilka behov och förutsättningar de ensamkommande ungdomarna har i behandlingen mot drogfrihet är av intresse. Studien utgår från en kvalitativ ansats och avser att svara på följande frågeställningar:

- Vilka behov och förutsättningar upplever socionomerna att ensamkommande ungdomar som använder droger har i behandlingsarbetet mot drogfrihet?
- Vad anser socionomerna om sina förutsättningar att arbeta med gruppen?
- Vilken möjlighet upplever sig socionomerna ha att möta ungdomarna där de befinner sig?

1.3 Avgränsning

Likt Jacobsen (2012) förklarar förutsätter studier att vissa avgränsningar sker. Denna studies avgränsningar har skett implicit som explicit; dels genom mitt valda intresseområde och en formulerad problemställning, men även genom mer explicita val av fokus under vägens gång. Fokus för denna studie ligger på just socionomer som arbetar behandlade med ungdomar inom beroendevården. Att fenomenet kommer att skildras utifrån ett professionellt perspektiv motiveras genom ståndpunkten att det är mer etiskt rättfärdigat än att intervjua ungdomarna själva och därmed möjligen utsätta en redan utsatt grupp (Vetenskapsrådet 2002). Studien är avgränsad rent geografiskt till en stor stad i Sverige. Samtliga fyra informanter arbetar inom en kommun, på tre olika arbetsplatser. Därav kan ej utsagor och upplevelser som

framkommer i studien generaliseras på andra professionella som arbetar med samma målgrupp.

Viktigt att betona är hur de ungdomar vars livskontext indirekt behandlas i denna studie är en heterogen grupp med olika skäl till att ansöka om asyl i Sverige (Darvishpour & Månsson 2019). Ungdomarnas juridiska status, orsaker till flykt och levnadssituation i sitt ursprungsland varierar. Till följd av organisatoriska ramar saknar vissa av studiens socionomer möjlighet att erbjuda stöd eller insatser till ungdomar som fått avslag på sina asylansökningar. Därav träffar flera respondenter främst ungdomar som antingen befinner sig i en asylprocess eller som redan har fått uppehållstillstånd och därav har rätt till visst stöd från socialtjänsten. I föreliggande studie strävar jag inte efter att definiera den legala statusen på de ungdomar som respondenterna arbetar med utan jag önskar endast att spegla socionomernas upplevelser. Avgränsningen är ett etiskt ställningstagande från min sida där jag vill undvika att sätta ljus på de individer som eventuellt "bryter mot reglerna" och erbjuder stöd till ungdomar som fått avslag på sina asylansökningar.

1.4 Begreppsförtydligande och användning av begrepp i uppsatsen

Följande avsnitt presenterar en förtydligande definition av flera centrala begrepp i studien för att tydliggöra dess innebörd för föreliggande studie.

1.4.1 Migrant

Begreppet migration är komplext och svår men har historiskt använts för att beskriva hur individer förflyttar sig frivilligt med motiv att exempelvis öka sin levnadsstandard eller underlätta relationer (UNHCR 2019). Det finns en otydlighet i distinktionen av begreppen migrant och flykting. UNHCR (2016) menar att begreppen erkänner individen olika rättslig status. För att undvika förvirring kring distinktionen av begreppen kommer jag i föreliggande studie återge det begrepp som används av ursprungskällan.

1.4.2 Flykting

FN:s flyktingkonvention definierar flyktingar som individer vilka till följd av beväpnad konflikt eller rädsla att bli förföljda tvingas lämna sina hemländer för att söka skydd i andra länder (UNHCR 2018; Lundberg 2013). Rädslan måste erkännas av omvärlden och de individer som förvägras skydd riskerar därför potentiellt att dö till följd av att de tvingas

återvända till sina ursprungsländer. Individer som erkänns flyktingstatus erhåller i enlighet med FN:s flyktingkonvention rätten till skydd, stöd och assistans från nationella stater, FN:s flyktingorgan UNHCR men även andra internationella organisationer.

1.4.3 Asylsökande

Individer vilka har tagit sig till Sverige och som väntar på att ett beslut ska fattas kring sin asylansökan definieras av Migrationsverket (2017) som asylsökande. Samtliga individer som söker asyl i Sverige har enligt lag rätt att få sin ansökan prövad (Migrationsverket 2017).

1.4.4 Uppehållstillstånd

Permanent uppehållstillstånd, PUT, är då en individ till följd av en asylansökan beviljas rätten att leva i Sverige på obestämd tid under samma villkor som andra individer vilka är bosatta i landet (Migrationsverket 2019b).

Tillfälligt uppehållstillstånd, TUT, innebär för den individ som ansökt om asyl en tidsbegränsad beviljad rättighet att stanna i Sverige (Migrationsinfo 2019). Erkänd flyktingstatus beviljas i dagsläget tillfälligt uppehållstillstånd som varar tre år, medan individer som bedöms vara alternativt skyddsbehövande beviljas tidsbegränsade uppehållstillstånd på 13 månader. Då tillståndet löper ut kan det förlängas om samma skyddsgrund bedöms kvarstå, alternativt övergå till ett permanent uppehållstillstånd om individen uppvisar att hen kan försörja sig på egen hand.

Gymnasielagen är en omdebatterad tillfällig ändring i lagen om uppehållstillstånd för individer som studerar på gymnasial nivå, där en begränsad grupp individer som innan endast har haft rätt till kortare tillfälliga uppehållstillstånd ges möjligheten att beviljas längre uppehållstillstånd och möjligheten att slutföra sina gymnasiestudier (SBU 2018).

1.4.5 Papperslös

Begreppet papperslös beskriver individer som vistas i ett land utan tillstånd (SBU 2018). Individen har inte ansökt om asyl eller har fått avslag. Enligt lag besitter minderåriga som lever under dessa förutsättningar rätten att gå i grundskolan samt samma rätt till sjukvård samt tandvård som andra barn.

1.4.6 Ensamkommande ungdomar

Ensamkommande ungdomar är ett politiskt begrepp som kommit att förändras över tid. Darvishpour och Månsson (2019) uppmärksammar begreppets problematik utifrån dess tendens att till allt större utsträckning användas utpekande för att skildra ungdomar i negativa termer. Skildringen förstås påverka samhällets attityder och hur begreppsanvändningen skiftat framträder tydligt genom mina sökningar på internet där begreppet ensamkommande "flyktingbarn" används till väldigt lite utsträckning efter 2015.

Jag är medveten om att begreppet ensamkommande ungdomar är problematiskt och riskerar en vidare stigmatisering av denna grupp. Dock väljer jag att använda begreppet utifrån att det används av professionella inom verksamheter jag undersöker samt inom forskningen. Min användning av begreppet är värderingsfri och definitionen avgränsas helt till ensamkommande ungdomar som minderåriga individer som utan legala vårdnadshavare anländer och söker asyl i Sverige (Darvishpour & Månsson 2019).

1.4.7 Missbruk och problematisk droganvändning

Användandet av begreppet missbruk kommer utifrån hur respondenterna i denna studie själva väljer att benämna droganvändningen bland ungdomarna de träffar. Missbruk är ett vanligt förekommande begrepp inom vardagligt språk samt inom diagnostik (Johnson, Richert & Svensson 2017). Gemensamt för de olika användningsområdena är att det handlar om användning som resulterar i negativa sociala konsekvenser, inte endast för den enskilde, utan även för omkringliggande nätverk. I svensk lagstiftning beskrivs missbruk som samtlig icke medicinsk användning av narkotikaklassade preparat (Forkby, Olausson & Turner 2013), vilket innebär att allt ifrån enstaka tillfällens konsumtion till dagliga injiceringar av preparat räknas som missbruk. I uppsatsen kommer begreppen missbruk samt beroende, vilka även har en medicinsk betydelse, användas i återspeglings av respondenternas uttalanden samt då jag refererar till källor där begreppen används. Då jag syftar till en icke hälsosam relation till droger och alkohol kommer jag att beskriva detta som problematisk droganvändning, då jag saknar rätten att definiera vad som är ett missbruk/beroende eller inte.

1.4.8 Behandlare

Johnson, Richert och Svensson (2017) beskriver hur begreppet behandling används med bred definition inom hälso- och sjukvård samt inom socialt arbete. I denna uppsats utgår jag från Socialstyrelsens (2019) definition av psykosocial behandling vid användandet av begreppet.

Definitionen fokuserar på behandling i form av samtal vilka tar sin utgångspunkt i den sociala situation och det sammanhang den enskilde befinner sig i. I verksamheterna som skildras i föreliggande studie kan detta exempelvis innefatta stödsamtal, psykoedukation, information, rådgivning och anhörigkontakt.

1.5 Uppsatsens relevans för socialt arbete

Inom det samhällsvetenskapliga fältet finns det i dagsläget mycket forskning kring ensamkommande ungdomar samt missbruk. Forskningen kring ensamkommande ungdomar belyser i första hand individens förutsättningar i relation till psykisk hälsa och beroendefältets evidens tenderar att skildra ett fokus på gruppen ungdomar som en relativt homogen grupp. Vi lever i en tid präglad av mycket osäkerhet där samhällsdebatten i Sverige, likt Mats Knutson (2019) framhäver i sin politiska analys, domineras av migrationsfrågan. Invandring beskrivs som en av de starkast växande frågorna inom svensk politik, en fråga som inte bara splittrar de politiska partierna utan även väljarna. Det är ett restriktivt samhällsklimat och en hård samhällsdebatt som vuxit fram, menar Knutson. Darvishpour och Månsson (2019) problematiserar den extremt förenklade porträtteringen av ensamkommande ungdomar i media och inom myndighetssverige och de konsekvenser detta får för gruppens status i samhället. Särskilt problematisk framhävs den negativa och förenklade bilden av ensamkommande ungdomar som använder droger vara, där ungdomar beskrivs i termer likt drogmissbrukare, kriminella eller offer.

Malmö stad (2016) är en av många aktörer som uppmärksammat hur professionella inom öppenvården efterfrågar stöd i bemötandet av gruppen. Ovissheten grundas till stor del det Guhan och Liebling-Kalifanis (2011) uppmärksammar, att många professionella upplever en brist på utbildning kring hur de kan bemöta de behov de identifierat i förhållande till ungdomarnas upplevelser av trauma och utsatthet. Ett stort behov att kunna bemöta ensamkommande ungdomar som använder droger på deras villkor och utifrån de förutsättningar som råder framkommer. Område är ännu obeforskat, vilket legitimerar och tydliggör behovet för denna uppsats. Uppsatsen syftar inte till att revolutionera kunskapen inom fältet utan snarare till att uppmärksamma socionomers upplevelser och förutsättningar att bemöta denna grupp ungdomar.

1.6 Fortsatt disposition

Efter detta inledande kapitel följer en skildring av relevant kunskap inom det samhällsvetenskapliga fältet, kunskap som skapar en utgångspunkt för den föreliggande studien. Teoretiska utgångspunkter presenteras ingående. Därefter skildras metodologiska överväganden och tillvägagångssätt samt resonemang kring studiens validitet och reliabilitet. En central del i detta avsnitt är presentationen av de etiska överväganden som präglat studien. Vidare presenteras studiens resultat genom att empiri flätas samman med teoretisk analys, följt av en avslutande diskussion som synliggör studiens slutsatser samt uppmärksammar förslag på vidare forskning inom fältet.

2. Kunskapsöversikt

Kunskapsöversikten behandlar forskning, litteratur samt övrig kunskap som kan vara behjälplig i förståelsen för studiens syfte och frågeställningar. Kunskapssökningen påvisar omfattande forskning kring risk- och skyddsfaktorer i relation till psykisk ohälsa och ensamkommande ungdomar, flyktingar och migranter. En del forskning undersöker istället risk- och skyddsfaktorer kopplat till psykisk ohälsa och drogproblematik. Emellertid framträder en tydlig brist på forskning som behandlar relationen mellan ensamkommande ungdomar/flyktingar/migranter och drogproblematik utan att beröra psykisk ohälsa. Av vikt att uppmärksamma i relation till detta är hur jag i denna studie väljer att inte ta ställning i frågan kring vad som förstås föranleda vad kopplat till relationen mellan psykisk ohälsa och missbruk. Kunskapssökningen synliggör dessutom en brist på forskning som behandlar professionellas upplevelser av att arbeta med gruppen.

2.1 Risk- och skyddsfaktorer för utveckling av psykisk ohälsa och problematisk droganvändning

Vetenskapen uppmärksammar en strävan att synliggöra vilka risk- och skyddsfaktorer som får betydelse i utvecklingen av psykisk ohälsa och ett problematiskt förhållande till droger och alkohol. Under denna rubrik presenteras forskning som önskar att tydliggöra vilka dessa risk- och skyddsfaktorer är bland ensamkommande ungdomar.

Darvishpour och Månssons (2019) antologi om ensamkommandes upplevelser och professionellas erfarenheter presenterar forskning och statistik som är relevant för denna studie. I ett av antologins kapitel beskriver Klöfvermark och Manhica (2019) ensamkommande ungdomar som söker asyl i Sverige som en särskilt utsatt grupp till följd av att de flyr utan föräldrar och inte sällan bär på svåra erfarenheter av trauma. Utsattheten förstås påkalla behovet av att kartlägga skydds- och riskfaktorer inom gruppen. På så sätt kan professionella arbeta förebyggande med att underlätta ungdomarnas förutsättningar att utvecklas, integreras och undvika psykiskt lidande. Resonemangen grundas i författarnas tidigare jämförande kvantitativa forskning som följer upp, minderåriga flyktingar och minderåriga svenskfödda som vuxna.

Den utmärkande sårbarhet ensamkommande ungdomar beskrivs bära på bekräftar Dahlberg och Anderberg (2017) genom en tvärsnittsstudie som synliggör hur ekonomiska problem, våld eller misshandel i uppväxtmiljön är betydligt vanligare inom gruppen än bland övriga ungdomar. Trauma framhävs som en särskild riskfaktor och innebär för flera individer svåra upplevelser från hemlandet eller livet på flykt som karaktäriseras av våld, övergrepp och förlust. Problematiken kring tidigare upplevda trauman kopplas till risken att dess följder riskerar att stärkas av asylprocessen, där alkohol/narkotika kan uppfylla en rent självmedicinerande funktion. Tiden efter flykten beskriver Klöfvermark och Manhica (2019) som en särskilt kritisk period vilken får betydelse för den ensamkommande ungdomens förutsättningar att integreras och utveckla en god psykisk hälsa i Sverige. Sårbarheten och utmaningen en tillvaro utan stöd från anhöriga innebär framträder som en särskild riskfaktor. Osäkerheten och ovissheten kring huruvida en får stanna i det nya landet beskrivs i en brittisk kvalitativ studie av Groark, Sclare och Raval (2019) få direkta konsekvenser för ensamkommande ungdomars psykiska hälsa. Känslan av maktlöshet beskrivs dominera i en tillvaro präglad av bristande förutsägbarhet och trygghet i tillvaron kopplat till asylprocessen. Även Stretmo (2014) belyser i en svensk kvalitativ studie hur den långdragna asylprocessen resulterar i en tillvaro som präglas av farhågor inför framtiden, konkretiserade i prestationsångest, oron för innebörden av att bli myndig eller att inte kunna ansöka om familjeåterförening. Påfrestningen tillvaron innebär tar för flertalet ungdomar uttryck i isolering, självskadebeteende, suicidtankar eller utåtagerande. Sociala sammanhang likt en trygg hemmiljö och trygga familjerelationer identifieras av Posselt et al. (2015) som skyddsfaktorer för ungdomar som upplevt flykt. Många av ungdomarna i denna australiensiska, kvalitativa studie förstås använda droger som en form av självmedicinering för att hantera dåligt mående, separation, sorg och skuld.

Både Johannesson och Westerling (2019) samt Jahanmahan, Nuñez Borgman & Darvishpour (2019) betonar hur formen av ett eventuellt uppehållstillstånd både påverkar ungdomens psykiska mående men även känslan av sammanhang och vilja att bli en del av det svenska samhället. Enligt Klöfvermark och Manhica (2019) riskerar även de svåra socioekonomiska förhållanden som ungdomarna möter i Sverige att resultera i flertalet riskfaktorer som ökar risken för psykisk ohälsa och problematisk droganvändning. Även Dahlberg och Andersberg (2017) har identifierat sådana riskfaktorer i exempelvis bristande integration, arbetslöshet, socioekonomisk status, rasism och diskriminering. Tydliga skyddsfaktorer beskrivs å andra sidan sysselsättning och goda ekonomiska förutsättningar vara. Sambandet mellan en individs

riskfaktorer och utvecklingen av ett beroende beskrivs mer ingående av Nyberg (2016) som beskriver hur det är samspelet av faktorer kopplat till genetik, psykosocial miljö samt exponering av droger som riskerar individens utveckling av ett beroende.

Dahlberg och Anderberg (2017) framhäver att det är problematiskt att definiera ensamkommande ungdomar i termer av särskilt riskutsatta, då det riskerar ett utpekande och stigmatiserande av en grupp där faktorer likt etnicitet och kultur blir särskilt framträdande. Särskilt viktigt anses betoningen av gruppens heterogenitet vara, samt att framhäva hur fakta påvisar sociala och socioekonomiska förhållandena som de särskilda riskerna för droganvändning. Många ungdomar tycks trots traumatiska erfarenheter bära på en stark motståndskraft då de inte utvecklar psykisk ohälsa eller drogproblem. Ungar (2013) betonar i sin vetenskapliga redogörelse för begreppet resilience, en socialekologisk förståelse för en individs möjlighet att hantera exempelvis trauma. Motståndskraften definieras inte bara av individuella faktorer utan förstås till stor del grundas i faktorer och förutsättningar i individens sociala och kontextuella miljö. Därav synliggör Ungar (2011) i vidare studier behovet av att just fokusera på ungdomens levnadsmiljö och huruvida den främjar ungdomens möjlighet till motståndskraft.

För att förstå vilken funktion olika droger kan få för ensamkommande ungdomar är det av intresse att uppmärksamma Horyniak et al. (2016) kvalitativa studie som redogör för hur hög alkoholkonsumtion kan fungera som en slags copingstrategi. Alkoholen påvisas i denna studie bli ett sätt för unga afrikanska flyktingar i Melbourne att hantera upplevelser av trauma och den utmaning det innebär att etablera sig i en ny fysisk som kulturell miljö. Tillgången till alkohol i Australien och Sverige skiljer sig betydligt åt, ändock blir studien intressant då själva konsumtionen förstås som ett sätt för individen att fly undan tankar, känslor av hopplöshet samt den frustration ett liv i social marginalisering, diskriminering och fattigdom innebär. Alkoholen fungerar även som ett socialt sammanhang som tillåter gruppen ungdomar att gemensamt minnas och stödja varandra. Stigmatiseringen och marginaliseringen dessa ungdomar utsätts för utgör inte endast en bakomliggande orsak till den höga alkoholkonsumtionen, utan även som en vidare konsekvens av drickandet i sig.

2.1.1 Ensamkommande ungdomars droganvändning i Sverige

Information om ensamkommande ungdomars droganvändning i Sverige är idag begränsad då det råder en avsaknad på statistiskt säkra data som påvisar droganvändningens utbredning

inom gruppen. Av de ensamkommande ungdomar som anlände till Sverige mellan januari 2015 och oktober 2017, och som har en kontaktperson inom socialtjänsten, uppskattar Folkhälsomyndigheten (2017a) att 8% använder/har använt droger. Enkätstudien där 70% av svenska kommuners socialtjänst tillfrågades kring droganvändning bland ensamkommande framkom att denna procentuella andel varierar sett till olika kommuner i landet. Jämförelsevis framkommer i en rapport från centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (2019), där resultat från en drogvaneeundersökning bland ungdomar presenteras, att 13% av gymnasieelever i årskurs 2 uppger att de har använt narkotika under det senaste året och att 4% av ungdomarna har använt narkotika de senaste 30 dagarna.

I en tvärsnittsstudie från Linnéuniversitetet undersöker Dahlberg och Anderberg (2017) databasen IKMDOK. Databasen utgörs av svenska inrapporterade ungDOK-intervjuer; strukturerade intervjuer som syftar till att kartlägga ungdomars alkohol- och narkotikaproblem, behov och levnadssituation. Studien syftar till att urskilja underlag från Maria-mottagningar i Sverige, som möter, delvis, ensamkommande ungdomar som har bekymmer med droger och/eller alkohol, i hopp om att generera kunskap om gruppen. Studien hjälper att illustrera gruppen och påvisar en tydlig överrepresentation av unga ensamkommande män inom beroendevården. Att problematisk droganvändning är speciellt förekommande bland yngre flyktingar av manligt kön bekräftar även Klöfvermark och Manhica (2019). Av de ensamkommande ungdomar som får vård för sin drogproblematik utgör ungdomar med ursprung i Afghanistan den största gruppen, menar Dahlberg och Anderberg (2017). Siffran bör förstås i relation till Migrationsverkets (2016a) statistik, vilken påvisar att afghanska ungdomar år 2015 utgjorde 64% av de ensamkommande ungdomar som sökte asyl i Sverige. I en amerikansk studie uppmärksammar Naseh et al. (2019) ett påvisat samband mellan tidigare upplevelser av utsatthet bland afghanska flyktingar och användningen av droger i det nya landet. Gruppen beskrivs bära på särskilt svåra riskfaktorer likt erfarenheter av en livssituation utan persondokument, analfabetism och ett liv präglat av multidimensionell fattigdom. Multidimensionell fattigdom definieras av brist på möjlighet till exempelvis utbildning, trygghet, boende och hälsa.

Anderberg och Dahlberg (2018) presenterar genom en ytterligare studie av databasen IKMDOK en jämförelse av svenska flickor och pojkar riskfaktorer kopplat till droganvändning. Studien bidrar med ett perspektiv på de ensamkommande ungdomarnas levnadssituation och riskfaktorer. Där framkommer att flertalet ungdomar som får stöd för sin

drogproblematik har haft problem i uppväxtmiljön, varav totalt 12% uppger att de saknat föräldrastöd. 11% av vardera kön har under de senaste månaderna haft ett otryggt boende, innebärande hemlöshet eller ett boende ordnat av socialtjänsten. Två tredjedelar av killarna uppger att de har blivit arresterade av polisen och att deras umgänge utgörs av individer som använder droger. Författarna illustrerar den samlade psykosociala påfrestningen, kumulativa effekten av de riskfaktorer som identifierats, genom att kategorisera urvalet i riskgrupper. Resultatet påvisar att en tredjedel av de svenska ungdomar som har en vårdkontakt för sin drogproblematik identifieras ingå i en låg-riskgrupp. Därigenom går det att konstatera att en tredjedel av de ungdomar som har en vårdkontakt kopplat till drogproblematik identifieras ingå i en låg-riskgrupp. 36% av tjejerna respektive 19% av killarna ingår i den hög-riskgrupp där förekomsten av riskfaktorer i livskontexten bedöms som särskilt hög.

2.1.2 Ensamkommande ungdomars behov

Klöfvermark och Manhica (2019) uppger missbruk av droger som ett av de vanligast förekommande folkhälsoproblemen bland unga flyktingar som lever i Sverige. Forskningen som identifierat risk- och skyddsfaktorer för droganvändning har även identifierat behov inom gruppen. Correa-Velez, Gifford och Barnett (2010) betonar i en australiensisk kvantitativ studie hur ungdomarnas möjlighet att etablera sig i det nya samhället blir direkt avgörande för den upplevda psykiska hälsan under de första åren i det nya landet. Positiv förstärkning genom sociala och samhällsliga sammanhang samt en möjlighet för ungdomarna att känna att de hör till beskrivs som direkt avgörande för det psykiska välmåendet. Ungdomarna behöver möjligheten att bygga en ny tillvaro. Studiens urval utgörs av ungdomar som i grunden mår bra och besitter agens samt positiva resurser, likväl synliggör den sammanhangets betydelse för ungdomarnas möjlighet till välmående.

Malmö stad (2016) har genom projektet PID, preventiva insatser mot droger, presenterat flertalet konkreta behov bland ensamkommande ungdomar i hopp om att öka skyddet samt minska riskerna för droganvändning inom gruppen. Faktorer på individuell, interpersonell och strukturell nivå har synliggjorts. Vikten av att ungdomar som identifierat bära på upplevelser av trauma får möjlighet att bearbeta samt motverka dess effekter betonas särskilt. Stöd i form av känslohantering och känsloreglering rekommenderas. I resan mot drogfrihet bedöms möjligheten att delta i positiva sammanhang samt att ha positiva vuxna förebilder vara viktigt, då förändringsprocessen som svajar mellan motivation och ambivalens kräver

stöd. Problematiskt är att många vuxna i ensamkommande ungdomars tillvaro till följd av sin professionella roll är villkorade relationer med hänsyn till en roll eller fysisk miljö.

2.2 Att bemöta migranter, flyktingar och ensamkommande ungdomar i det sociala arbetet

2017 gav regeringen Folkhälsomyndigheten och Socialstyrelsen i uppdrag att kartlägga droganvändningen bland ensamkommande ungdomar upp till 21 år i Sverige (Folkhälsomyndigheten 2017b). Målsättning var att skapa en bild av ungdomarnas narkotikavanor samt omfattningen av det upplevda fenomenet med syfte att öka möjligheten till förebyggande arbete som ökar ungdomarnas förutsättningar till behandling och vård. I ett av uppdragets fyra delstudier redogör Folkhälsomyndigheten (2017a) för hur socialsekreterare genom enkätstudie delat med sig av den upplevda bristen på utvecklingsarbete och forskning kopplat till ensamkommande ungdomar. Initiativ har därför på flera håll tagits på eget bevåg för att öka kunskapen kring preventiva insatser i arbetet med gruppen. Socialsekreterarnas förståelse av ungdomars kontext är präglad av psykisk ohälsa, känslor av hopplöshet, väntan och ovisshet, där drogerna blir ett sätt att hantera en svår situation. Socialsekreterarna menar att droganvändningen tyder på en stor brist av stöd samt anpassade och specifikt riktade insatser.

2.2.1 Ensamkommande ungdomars benägenhet att söka stöd

Ensamkommande ungdomar som haft möjlighet att etablera sig, utbilda sig på en högre nivå samt skapa förståelse för svenska värderingar söker till högre utsträckning psykiatrisk vård menar Klöfvermark och Manhica (2019). I en rapport från statens beredning för medicinsk och social utvärdering, SBU (2018) framkommer att flera ensamkommande ungdomar bär på en motvilja att gå i samtalsbehandling. Motviljan förstås som kopplad till en stigmatiserande kulturell föreställning kring psykisk ohälsa eller som en rädsla för att samtal ska trigga svåra känslor. Ungdomarna beskrivs dessutom känna en stor misstro gentemot myndighetspersoner (Klöfvermark och Manhica 2019).

Dahlberg och Anderbergs (2017) statistik påvisar att socialtjänsten utgör den övervägande initiativtagaren till ungdomarnas kontakt med vården. Då ungdomarna själva uppger vad som motiverar till upprätthållandet av samma kontakt beskrivs den vanligast handla om yttre motivationsfaktorer, direkt eller indirekt tvingande strukturella faktorer eller omständigheter

som upplevs mota ungdomen att besöka mottagningen. Det finns även ungdomar som ger uttryck för att vara hjälpsökande genom en önskan att må bättre och stundtals uttrycka behov och en vilja att sluta med droger.

2.2.2 Professionellas arbetssätt i arbetet med ensamkommande ungdomars psykiska ohälsa

Förståelse för gruppens livssituation har bidragit till tankar kring hur professionella i det sociala arbetet kan arbeta med dessa ungdomar. Eruyar, Huemer och Vostanis (2018) lyfter i en Österrikisk kvantitativ litteraturstudie hur professionella i höginkomsttagande länder, som i sitt arbete möter en växande utmaning i att hantera inflödet av flyktingbarn från olika delar av världen, behöver fokusera på samverkan mellan organisationer och verksamheter som arbetar med gruppen. Starka bevis belyser den komplexa naturen av barnens psykiska ohälsa, med vanlig förekomst av effekter likt PTSD, depression, ångest och beteendeproblematik. Professionella beskrivs därför behöva hitta sätt att arbeta integrerat och traumafokuserat med målgruppen. Faktorer likt psykisk hälsa, stödets upplägg, stigma, tillgång till stöd samt kulturell anpassning förstås påverka ungdomarnas möjlighet till delaktighet i behandling och insatser. Vikten av kulturell anpassning betonas även i Gray och Ralphs (2017) kvalitativa studie av underliggande orsaker till etniska minoriteters underrepresentation inom den brittiska beroendevården. Drogstigma och tillitsbrist tros kunna bearbetas med hjälp av kulturell kompetens, vilket i denna studie beskrivs vara av stor betydelse för ungdomarnas förtroende för professionella.

Det sociala arbetet präglas av flertalet metoder vilka används även i arbetet med ensamkommande ungdomar. I en rapport om kunskapsbaserad prevention bland cannabisrökande svenska ungdomar får motiverande samtal, kognitiv beteendeterapi och familjebaserade metoder återkommande stöd bland tidiga insatser, enligt Forkby, Olausson och Turner (2013). Motiverande samtal beskrivs som ett terapeutiskt förhållningssätt i samtal med målsättningen att främja en behandlingsform eller öka en individs benägenhet till förändring, medan kognitiv beteendeterapi har som målsättning att hjälpa individen identifiera och förändra problematiska tankemönster som leder till handling. Metoderna ämnar att möta individen där hen befinner sig. Familjebaserade metoder använder istället ungdomens omgivande system som en resurs i arbetet mot drogfrihet i syfte att identifiera och stärka systemets skyddsfaktorer samt minska riskfaktorer.

Malmö stad (2016) beskriver att många professionella inom öppenvården efterfrågar stöd i hur de ska bemöta ungdomarnas upplevelser av trauma. Efterfrågan har resulterat i hjälp att hitta sätta att i kontaktens kartläggande fas beröra frågor som även fångar in upplevelser av flykt, ett tidigare liv och familj. Den viktigaste funktionen behandlingspersonalen beskrivs ha är att ge ungdomen utrymme att bearbeta sina upplevelser. Det handlar om att skapa tillit. Detta kan ta tid och kräver stort engagemang. Rapporten betonar att ett engagerande av ungdomens omgivning är en central del i att stabilisera en ungdom och stödja denne i att hantera sin livssituation. Kombinationen av beroendebehandling och interventioner kopplat till exempelvis PTSD understöds även av Dahlberg och Anderberg (2017) som menar att det skulle gynna ungdomarna. Förutsättningar som förstås främja arbetet mot drogfrihet är en trygg och stabil boendesituation samt att behandlingen och stödet har en långsiktighet och stabilitet.

2.2.3 Erfarenheter av att arbeta med flyktingar och asylsökande i det sociala arbetet

Forskningen kring hur professionella upplever arbetet med ensamkommande ungdomar som använder droger är begränsad. Hur migranter över tid har konstruerats i relation till droganvändning inom det sociala arbetet undersöks i Nordgrens (2017) dokumentanalys. Studien synliggör hur migranter, i konstruktionen av en ny, särskilt utsatt kategori, blir gjort till "the drug-abusing-immigrant". I föreställningen att det skulle behövas särskilda kunskaper kring karaktären av denna grups droganvändning och utformandet av behandling har kulturella som etniska skillnader tillskrivits olika stor betydelse över tid. Viktigt att förstå menar Nordgren är att det finns en risk med att överordna vissa faktorer som mer förklarande, då det riskerar att osynliggöra socioekonomiska och sociala faktorer individerna lever under. Idag identifieras igenkännbara resonemang kring den snabbt ökande gruppen ensamkommande ungdomar i Sverige.

Gullers Grupp (2017) har på uppdrag av Folkhälsomyndigheten genomfört en fokusgruppstudie med professionella som i sitt arbete möter ensamkommande ungdomar som använder droger. Resultatet påvisar att placeringen av ungdomar på boenden där droger förekommer upplevs vara en stark riskfaktor. Studien framhäver upplevelser av att samhällets strukturer brister, vilket exempelvis uppmärksammas genom upplevelser av att svenska ungdomar hanteras och skyddas tidigare i drogutvecklingen än ensamkommande ungdomar. Asylstiftningen framhävs dessutom som problematisk kopplat till ovissheten den medför för ungdomarna, en ovisshet som upplevs påverka etableringen av förtroende för

professionella i stödarbetet. De strukturella faktorernas påverkan i arbetet med ensamkommande ungdomar generellt framkommer även i Stretmos (2014) studie vilken redogör för socialarbetares upplevelser av dubbelhet i att arbeta med ensamkommande ungdomar. Dubbelheten beskrivs i termer en medvetenhet om att arbeta stödjande med ungdomar som när som helst kan få ett avslagsbeslut på sin asylansökan eller skrivas upp i ålder. Ett dilemma uppstår i förhållande till att indirekt hjälpa ungdomen bygga upp vissa förhoppningar om ett långvarigt liv i Sverige som riskerar att rasera.

Många professionella känner sig dåligt utbildade och förberedda att arbeta med asylsökande och flyktingar kopplat till de behov de identifierat i sitt arbete visar Guhan och Liebling-Kalifanis (2011) i en kvantitativ och kvalitativ studie som uppmärksammar psykologisk påverkan bland professionella som arbetar stödjande och praktiskt med asylsökande och flyktingar. Författarna menar att många professionella som möter denna utsatta grupp har begränsad kunskap kring bemötande av trauma och risken för sekundärtraumatisering. Många professionella upplever en begränsad möjlighet att göra skillnad varav upplevelser av frustration, sorg, hjälplöshet och ibland även depression är vanligt förekommande inom gruppen. Ett sätt att hantera dessa känslor förstås vara genom att processa upplevelser inom arbetsgruppen, därav uppmärksammas vikten av att arbetsplatser erbjuder regelbunden handledning och stöd för arbetsgrupper som möter asylsökande och flyktingar.

2.3 Kunskapsöversiktens relevans

Ovan redovisade kunskap är relevant för min studie då jag ämnar att synliggöra inte bara socionomers upplevelser av sina förutsättningar i arbetet med ensamkommande ungdomar som använder droger, utan även deras upplevelser av ungdomarnas egna förutsättningar att bli drogfria. Forskning som berör psykisk hälsa/ohälsa inkluderar i dagsläget gruppen ensamkommande ungdomar och vägleder professionella i deras arbete, tydligt i föreliggande kunskapsöversikt är att fältet för beroende och missbruk inte kommit lika långt. Rapporter påvisar att professionella som i sitt arbete möter ensamkommande ungdomar som använder droger känner stor oro för gruppen och uppmärksammar en komplexitet kopplat till hur de ska förhålla sig i sitt arbete. Oron har gett upphov till vissa egna initiativ i att hitta sätt att fånga upp ungdomarna. För att arbeta effektivt med gruppen krävs mer kunskap. Därav ökar min övertygelse om denna studies relevans för det sociala arbetet. Studien kan hjälpa till att synliggöra och konkretisera hur socionomer som i sitt arbete möter dessa ungdomar upplever

behandlingsarbetet. Det saknas studier som synliggör vilka behov gruppen ensamkommande ungdomar har och vilka förutsättningar de professionella upplever sig ha i behandlingsarbetet mot drogfrihet med dessa ungdomar. Professionella har makten att stödja ungdomarna, men faktum är att rätt förutsättningar att göra det också krävs.

3. Teoretiskt ramverk och teoretiska begrepp

För att förklara det studerade fenomenet så verklighetstroget som möjligt har empiri och teori fått forma varandra under processens gång. Följande avsnitt presenterar de teoretiska begrepp som används i tolkningen av den insamlade empirin.

Med avsikt att skapa insikt i hur studiens socionomer förstår de ensamkommande ungdomarnas livsvillkor och förutsättningar kommer *erkännande-teori* och det teoretiska begreppet *KASAM* att appliceras. *Handlingsutrymme* som begrepp appliceras på socionomernas upplevelser av behandlingsarbetet.

3.1 Erkännande

Vi lever i ett samhälle där erkännande, eller brist på erkännande påverkar våra livsvillkor och förutsättningar till god självkänsla och utvecklandet av identitet, förklarar Heidegren (2009). Teorin blir av särskilt intresse då respondenterna återkommande under studiens intervjuer påtalar hur samhället och omgivningens förhållningssätt till de ensamkommande ungdomar som använder droger påverkar deras förutsättningar att bli drogfria.

Axel Honneth (1995) beskriver sin teori om erkännande som grundad i teorier om konflikt där Hegels förståelse för individens utveckling som direkt beroende av social interaktion blir central. Fokus är hur människan genom mötet med andra självmedvetna individer alltid strävar efter erkännande och bekräftelse. Vår personliga identitet i egenskap av självbild, självförverkligande och en positiv relation till oss själva förstås förutsätta olika former av erkännande (Heidegren 2009). Erkännandets betydelse, menar Heidegren, kan vi förstå som den sociala mekanism vilken möjliggör samt upprätthåller en individs sociala integration. För dem individer och grupper i samhället som lider brist på erkännande förklaras tillvaron präglas av social osynlighet, känslor av otillräcklighet kopplat till identiteten eller ibland istället en jakt på uppmärksamhet och upprättelse. Våra livsvillkor kan alltså, enligt Heidegren, förstås spegla samhällets erkännande av oss, genom vilken vi erhåller viss status via extern bekräftelse. Honneths hävdar dock att en individs positiva självbild och personliga identitet riskerar att hotas om denne utsätts för missaktning (Heidegren 2009). Missaktning förklaras som en slags kränkning av erkännandet och dess olika uttryck presenteras i samband med de olika formerna av erkännande.

Ett rättsligt erkännande bekänner genom universellt baserad rätt och lika villkor en individ status av en rättsperson (Heidegren 2009). Rättigheter kopplade till frihet, sociala välfärdsrättigheter likväl som politiska deltagarrättigheter erhålls därigenom, resurser som genererar social status och möjlighet till självaktning. De kriterier som betraktar en individ som värdig att definieras som samhällsmedlem och ta del av medföljande befogenheter är inte rigida. Egenskaper som utgör normer för erkännande påverkas av samhällsklimatets föränderliga natur. Heidegren (2009) menar att rättsligt erkännande i vårt moderna samhälle kommit att förstås som en universell rättighet, viktigt att tydliggöra är dock att det rent legalt erkännande inte tillskrivs alla som lever i nutid. Den missaktning som hotar vår sociala integritet är rättsberövandet, vilket sker då grupper till följd av särskilda egenskaper likt kön, etnicitet eller liknande fråntas en rättspersons rättigheter. Behandling där individer eller grupper bedöms som mindre kapabla eller moraliskt tillräkneliga kan likställas med diskriminering.

Social uppskattning är ett erkännande som förutsätter en samhällelig kulturell självförståelse och vedertagen bild av vilka värden som är socialt uppskattade kopplat till individuella prestationer och egenskaper (Heidegren 2009). Social uppskattning är ett mer selektivt erkännande än det rättsliga erkännandet då dess kriterier är bundna till individuella egenskaper. Våra normer är föränderliga, vilket innebär att det vi accepterar som socialt uppskattat förändras över tid. Erkännandet utgörs av uppmuntran och värdesättande av öppenhet inför andra sätt att leva och möjliggör för mottagaren att dessutom utveckla en självuppskattning, en förståelse av att vara socialt värderad för sina förmågor och prestationer. En kulturell självförståelse kan dessutom växa fram genom individens möjlighet att finna gemensamma värden i sin omgivning. Motsatsen till sociala uppskattning är missaktning genom förnedring och kränkning, där vissa former av livsval och livsformer tillräknas ett lägre socialt värde än andra. Denna missaktning uttrycks på olika sätt och hotar att direkt skada individens självskattning genom handlingar som tolkas som relativt harmlösa till direkt grov stigmatisering av individer och grupper.

Erkännande genom mänskliga primärrelationer beskrivs av Heidegren (2009) som den mest grundläggande formen av erkännande och förutsätter känslomässiga band och fysisk närhet. Honneth beskriver det som den kärlek som exempelvis överförs i relationen mellan en förälder och dennes barn. Erkännandet utgör ett barns förutsättning att utveckla en positiv

självrelation samt vidare ett självförtroende. Att vara trygg i sig själv förutsätter många gånger denna typ av erkännande, och kan förstås genom den mänskligt trygga anknytningen till en annan individ i livets utvecklingsskede. I motsats till att erkännas kan en individ även utsättas för missaktning genom de mänskliga primärrelationerna i form av fysiska övergrepp, vilket hotar den kroppsliga integriteten och utvecklingen av dåligt självförtroende. En individ kan exempelvis förvägra en annan kontrollen över sin egen kropp genom att utsätta denne för övergrepp likt misshandel.

För att förstå skiljedragningen mellan att utstå ett icke-erkännande och utsättas för direkt missaktning har Voswinkel vidareutvecklat Honneths teori (Heidegren 2009). Skillnaden definieras genom aktivitet och reaktion. Ett icke-erkännande beskrivs vara då ett erkännande vi önskat eller trots skulle ske uteblir vilket resulterar i besvikelse och missaktning som en mer aktiv handling vilken individen inte förväntat sig. Personer tenderar att reagera olika på missaktning, men oftast upplevs det som negativ uppmärksamhet som för vissa resulterar i skamkänslor eller vrede.

3.2 KASAM

En teori som hjälper oss att förstå vilka faktorer som påverkar utsatta individers, likt ensamkommande ungdomars, möjlighet till motståndskraft och hälsa är Aaron Antonovskys (2005) teori om salutogenes, där begreppet "känsla av sammanhang" (KASAM) är central. Begreppet hjälper oss att förstå vad som gör att vissa individer som upplevt svåra påfrestningar likt trauma och flykt klarar detta bättre än andra. Antonovsky utgår från ett salutogenetiskt perspektiv, det vill säga vad det är som skapar och vidmakthåller hälsa. Det som utgör grunden till och påverkar graden av KASAM är till vilken utsträckning begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet förekommer hos individen. För att teoretiskt mäta en individs KASAM används frågeformulär vars frågor är uppbyggda kring dessa tre teman.

Begriplighet förklarar Antonovsky (2005) utgöra en grundpelare i det som möjliggör en stark känsla av sammanhang, vilket handlar om en individs förmåga att förstå inre som yttre stimuli som förnuftsmässigt fattbara. Graden av begriplighet handlar inte om det upplevda stimuliets önskvärdhet, utan som avgörande för huruvida en individ kan förhålla sig till verkligheten samt framtidens påfrestningar och händelser som förutsägbara eller åtminstone

som möjliga att hantera. Kopplat till särskilt svåra upplevelser handlar hög begriplighet istället om en uthärdande erfarenhet kopplat till påfrestningen och dess följder. Individer med en lägre grad av begriplighet upplever samma stimuli som kaotiskt och obegripligt.

Hanterbarhet handlar om individens upplevelse av att förfoga över resurser att bemöta stimuli denne utsätts för (Antonovsky 2005). Resurserna kan vara individuella och inneboende eller kontrolleras av andra individer. För att resurserna ska kunna påverka en individs hanterbarhet måste de i så fall förfogas av någon individen har förtroende för. Känslan av hanterbarhet påverkar individens upplevelse av utsatthet, där hög hanterbarhet förmår en individ att uppleva sig kunna bemöta de svårigheter och påfrestningar denne utsätts för. Låg känsla av hanterbarhet ökar istället känslan av att känna sig som ett offer för omständigheter.

Meningsfullhet betraktas som KASAMs motivationskomponent och förstås som individens upplevelse av huruvida livet har en känslomässig innebörd (Antonovsky 2005).

Sammanfattningsvis avgör meningsfullheten huruvida livets skeden eller motgångar är värda investeringen av känslomässig energi. Då en person med hög grad av meningsfullhet möter motgångar eller utmaningar tenderar denna att möta dessa med inställningen att de är värda engagemang och meningssökande.

De tre ovan beskrivna komponenterna förklarar Antonovsky (2005) som oskiljaktigt sammanflätade, vilket innebär att de påverkar varandra. Motivationskomponenten meningsfullhet redogörs trots detta som den mest centrala och viktiga av de tre, då den långsiktigt blir en förutsättning för hög begriplighet samt hög hanterbarhet. Dessutom, menar Antonovsky, kan förståelse och resurser genereras med hjälp av engagemang. Viktigt att påpeka är dock hur samtliga komponenter i KASAM är av vital betydelse för en individs förmåga att bemöta svårigheter på ett bra sätt. Kontextuella som biologiska förutsättningar har en direkt avgörande påverkan på de livserfarenheter som är våra och i sin tur påverkar graden av vår KASAM (Antonovsky 2005). Konkret förklaras en individs upplevelse av förutsägbarhet utgöra grunden för dennes begriplighet, belastningsbalansen i livet påverkar komponenten hanterbarhet och en individs erfarenheter av delaktighet utgör grunden för meningsfullhet. Delaktighet handlar inte om direkt kontroll utan möjligheten att vara med och bestämma. Individens grad och innebörd av begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet växer fram under barndomen och adolescensen. Under tillträdet till vuxenlivet förstås utvecklingen som mer eller mindre definitiv, därav får tonårstiden en stor betydelse för de

ensamkommande ungdomarna som berörs i denna studies grad av KASAM. Under tonårstiden utvecklas individen psykologiskt som biologiskt och olika faktorer likt samhällsklass, kön, etnicitet, socioekonomiska förutsättningar etc. samverkar och påverkar en individs grad av utvecklad KASAM. Inom immigrantgrupper förklaras upprätthållandet av kultur, en fast familjestruktur, ömsesidiga och kärleksfulla primärrelationer, en framgångsrik utbildning, möjligheten att utveckla en trygg identitet på en ny plats goda förutsättningar för att skapa en hög grad av KASAM. För vissa immigrerade ungdomar ses en strategi för skapandet av en stark KASAM vara genom nära, slutna och kulturella grupper. Kretsar eller umgängen förstås som ett djupare sammanhang i ett större samhälle (Antonovsky 2005).

3.3 Handlingsutrymme

För att förstå vilka förutsättningar som påverkar respondenternas upplevda möjligheter att stödja ensamkommande ungdomar som använder droger är det av vikt att uppmärksamma socialarbetarrollens innebörder. Svensson, Johnsson och Laanemets (2008) beskriver socialarbetaren som verksam inom gränslandet för det offentliga och det privata, innebärande ett kombinerat ansvar för fördelningen av samhällets resurser såväl som bemötandet av individer i utsatthet och i behov av stöd. Författarna hänvisar till Lipskys begrepp gräsrotsbyråkrat, innebärande positionen som myndighetsrepresentant vilken socialarbetare och andra professionella får i mötet med medborgare. Skapandet av gräsrotsbyråkraten/socialarbetarens roll präglas av dilemmat att förhålla sig till mellanmännsliga relationer och de behov som framkommer därigenom samt de begränsningar och resurser organisationen förmedlar kopplat till dennes uppdrag.

Blomberg och Dunér (2015) beskriver hur det tolkningsbara spelrum inom vilken socialarbetaren agerar och fattar sina beslut utgör dennes handlingsutrymme. Det som utgör så väl som reglerar detta handlingsutrymme är organisatoriska-, rättsliga- och moraliska villkor. På olika nivåer utgör organisationens egna riktlinjer, strukturella lagar och regelverk, normer, värden samt principer för samhällets ansvar gentemot den enskilde uttrycket för dessa villkor. Tolkningen av handlingsutrymmet påverkas av den professionellas egna värderingar, person och känsla av ansvar. Svensson, Johnsson och Laanemets (2008) beskriver istället handlingsutrymme som socialarbetarens möjlighet att välja hur denne ska agera utifrån de villkor organisationen sätter. Den enskilde professionellas kunskap och kompetens får en avgörande roll kopplat till dennes förmåga kan tänja på handlingsutrymmet.

Genom att nyttja dessa resurser kan den professionella i mötet med individer själv påverka sitt sätt att stödja, förmedla service eller leda en förändringsprocess. Kunskap kan alltså förstås som socialarbetarens makt att generera möjligheter. En svag kunskapsbas förstås stället som en tydlig begränsning av den professionellas handlingsutrymme (Blomberg & Dunér 2015). Handlingsutrymmet är ständigt närvarande inom samtliga socialarbetares yrkesroller. Viktigt att förstå är dock hur upplevelsen av det som en superkraft och möjlighet eller som ett kryptonit och begränsning avgörs av den professionellas egna förhållningssätt samt det omgivande sammanhanget.

Det utgör en frihet såväl som ett stort ansvar att förhålla sig till de villkor och det handlingsutrymme socialarbetarrollen innebär. Socialarbetarens upplevelse av sitt handlingsutrymme kan påverka hur denne definierar och konstruerar den enskilda individens behov (Blomberg & Dunér 2015). Organisationens krav på socialarbetaren och de kriterier som villkorar individens rätt till stöd resulterar i ett klientskapande. Förenklingen av en individs komplexitet sker till följd av den professionellas svårighet att i arbetet förhålla sig till eller hjälpa individer utifrån denna komplexitet. Våra föreställningar kring normer om normalitet och avvikelser påverkar denna process. Blomberg och Dunér (2015) uppmärksammar vikten av att synliggöra vilken betydelse den professionellas uppfattning av sitt handlingsutrymme får för den enskildes möjligheter och rätt till stöd.

4. Metod och metodologiska överväganden

Detta avsnitt presenterar studiens tillvägagångssätt och processuella överväganden.

Metodologiska ställningstaganden grundas i en konstruktionistisk ontologisk ståndpunkt; en förståelse för världens företeelser och fenomen som tillskrivna mening genom socialt samspel, där individen besitter en aktiv roll i skapandet av den sociala verkligheten (Bryman 2018). Kunskapsproduktion påverkas av ontologiska, epistemologiska och metodologiska ställningstaganden, menar Åsberg (2001). Naturen av en forskares ontologiska utgångspunkt, världsbild, förstås alltså påverka uppfattningen av vad som är kunskap och i sin tur vad som förstås som teori och epistemologisk utgångspunkt.

4.1 Förförståelse

Studien präglas av en genomgående reflektion kring hur min förförståelse påverkar metodologiska val såväl som min förståelse för den data jag samlar in och analyserar. Uppsatsens grundidé väcktes i samband med min verksamhetsförlagda utbildning på socionomprogrammet, där jag i rollen som student tidigt visade ett intresse för frågor som berör ensamkommande ungdomars förutsättningar inom beroendevården. Jag skapade en förståelse för gruppen ensamkommande ungdomar samt hur deras position, vilken kontextuellt sätt kan beskrivas som utsatt, kan påverka det sociala arbetets olika stödinsatser. Tankarna förankrades i en reflektionsuppgift kopplat till socionomens roll i förhållande till dessa ungdomar.

Förhållningssättet till min förförståelse och hur den kan komma speglas i studien har präglats av reflexivitet. Longhofer, Floersch och Hoy (2012) beskriver reflexivitet som förmågan att reflektera och förstå hur vi påverkar samt påverkas av vår relation till kontexten.

Reflexiviteten har förutsatt genuin reflektion kring hur personliga värderingar kommer att påverka studiens ontologiska samt epistemologiska ståndpunkt, metodologi, analys, normer och representation. Studiens avgränsning, problemställning och presentation påverkas, likt Jacobsen (2012) förklarar av mina förutfattade föreställningar kring fenomenet jag vill undersöka. Förhållningssättet kan förstås som den kvalitativa metoden kallad bracketing (Tufford & Newman 2010). Konkret handlar det om den reflektion som ägt rum för att undvika att samtalen på de verksamheter jag återvänt till och har relationer på inte skulle styras av min förförståelse. Reflektion kring min egen samt andras migrationspolitiska

ståndpunkt har även ägt rum för att medvetandegöra hur det kan speglas i respondenternas utsagor. Min relation till det undersökta fenomenet präglas av föreställningar att vissa faktorer gör arbetet med ensamkommande ungdomar som använder droger särskilt svårt och komplext, vilket oundvikligen kommer att färga studiens inriktning. Det medför risker att skada dess objektivitet. Min handledare har varit ett stort stöd som hjälpt mig utmana mig själv för att förhindra att jag fastnar i egna föreställningar och tankebanor.

4.2 Kvalitativ metod

Studiens problemformulering är explorativt utformad och syftar till att skapa en djupare förståelse för det undersökta fenomenet (Jacobsen 2012). Explorativa problemställningar förutsätter användningen av kvalitativa metoders flexibla och öppna förhållningssätt. Rennstam och Wästerfors (2015) betonar de kvalitativa metodernas möjlighet att skapa förståelse för social interaktion och samhällsliga fenomen genom kontexten inom vilka de skapats. Föreliggande studie baseras på kvalitativa forskningsintervjuer som möjliggjort för mig att djupdyka i ämnet och undersöka enskilda professionellas förståelse för vad som sker i behandlingen med ensamkommande ungdomar som använder droger, med målsättning att skapa en förståelse för det undersökta fenomenet. Genomförandet av öppna intervjuer har möjliggjort att ta del av behandlares upplevelser, berättelser och reflektioner kring detta arbete (Jacobsen 2012). Genomförda intervjuer var semistrukturerade, vilket innebär att samtalet utgår från ett antal förbestämda teman inom vilka enklare öppna frågor konstrueras för att föra samtalet inom ramen för det valda ämnet. Inom kvalitativ forskning argumenteras det mot öppna intervjuer då den förstas riskera att förutfattade föreställningar påverkar utfallet (ibid.). Reflexivitet och flexibilitet under samtliga intervjuer har syftat till att undvika påverkan på respondenternas utsagor. De öppna frågorna vilka fokuserar på ämnet möjliggör en inramning av samtalet samtidigt som det öppnar upp för respondenternas egna tankar (Kvale & Brinkmann 2014). Tillsammans med temana hjälper frågorna dessutom till att begränsa insamlingen av data, vilket underlättar navigeringen i data under analysfasen.

4.3 Urvalsprocess och rekrytering av respondenter

För att genomföra föreliggande studie av upplevelser kopplat till behandlingsarbetet med ensamkommande ungdomar som använder droger har jag strävat efter att rekrytera sacionomer med relevant och god erfarenhet inom området. Läkare, sjuksköterskor samt andra professionella med erfarenhet inom området tillhör inte populationen. Respondenter

har alltså tillfrågats delta, personer med egna erfarenheter och upplevelser av fenomenet jag vill undersöka (Jacobsen 2012). Inom det geografiska område jag begränsat studien till är antalet verksamma professionella som uppfyller urvalskriterierna att vara utbildad socionom som antingen arbetar eller har erfarenhet av behandlande arbete med ensamkommande ungdomar som använder droger begränsat. Jag har använt mig av kontakter inom fältet för professionella som arbetar med ungdomar som använder droger för att rekrytera respondenter. Rekryteringen har skett inom populationen vilken består av ett begränsat antal verksamheter som arbetar behandlande mot drogfrihet med ungdomar upp till 21 år. Fem behandlare från två olika verksamheter tillfrågades, varav tre av dessa arbetade inom samma verksamhet men på olika mottagningar. Två av fem tillfrågade avstod från att delta i studien varför jag kompletterade en respondent genom snöbollsmetoden; där en respondent förmedlade kontakt till en behandlare inom samma verksamhet. Ett urval på fyra socionomer från två olika verksamheter blev resultatet, varav två respondenter från samma verksamhet arbetar på varsin mottagning i samma stad. Två är kvinnor och två är män, i olika åldrar, samtliga har några eller flera års arbetslivserfarenhet av att arbeta med ungdomar som använder droger. Samtliga respondenter är utbildade socionomer.

Jacobsen (2012) betonar att en större mängd information möjliggör mer nyans och detalj i återspeglingsen av ett undersökt fenomen. Då studien är tidsbegränsad har jag förhållit mig pragmatiskt och strategiskt i urvalsprocessen. En gräns på antal intervjuer har satts för att säkerställa att data hanteras och analyseras riktigt. Jacobsen (2012) förklarar att en studie idealt utgår från ett flertal oberoende källor. Populationen att tillgå är begränsad, varav jag fokuserade på att finna ett fåtal, kärnfulla, respondenter. Målet var att nå en tillräcklig bredd för att utsagorna inte skulle präglas av en kollektiv förståelse för fenomenet.

4.4 Tillvägagångssätt

Under rubriken följer en mer ingående beskrivning av genomförandet av studiens samtliga delar.

4.4.1 Litteratursökning

Kunskapsläget kring studiens valda ämne illustreras genom presentationen av utvalda vetenskapliga artiklar, avhandlingar, rapporter samt litteratur. Genom Göteborgs Universitets databaser samt sökmotor Supersök har viss data inhämtats. I enlighet med studiens syfte och

frågeställningar fokuserade dessa sökningar på att skapa en grundläggande förståelse för ensamkommande ungdomars situation i Sverige, droganvändning, risk- och skyddsfaktorer, samt bemötandet av gruppen. Sökord i databaserna har fokuserat kring ord likt: unaccompanied minor, drug use, immigration, social workers, addiction counselor, needs, prerequisites och access to care.

Forskning kring droger är ytterst begränsad inom området, varav ett antal lärare på institutionen för socialt arbete som är insatta i ämnet har tillfrågats om råd vid litteratursökning. Genereringen av hänvisning till stark litteratur har resulterat i kunskapsöversikten fokus på litteratur. Kärnfull forskning och litteratur har genom referenser lett vidare till ytterligare givande information till denna studie.

4.4.2 Genomförande av kvalitativa intervjuer

De semistrukturerade intervjuerna baserades på en intervjuguide som sammanställdes under studiens initiala fas. Frågeguidens relativt välstrukturerade tematiska upplägg skapar, enligt Kvale och Brinkmann (2014) en gemensam utgångspunkt för studiens samtliga intervjuer. Övergripande teman som berörs är frågor kring bakgrund, behandlingsrollen och arbetsätt, gruppen ungdomar som använder droger, ensamkommande ungdomar som använder droger samt behov och förutsättningar. Upplägget har eftersträvat under samtliga fyra intervjuer även om respondenternas uppfattningar och tankar har influerat samtalsstrukturen på olika sätt.

Till följd av en strävan att skapa en naturlig miljö för informanten med hänsyn till kontexteffekt och underlättnad att få till dessa möten, har samtliga intervjuer ägt rum på vardera respondents arbetsplats (Jacobsen 2012). Samtliga intervjuer kunde lyckligtvis äga rum utan störande moment och samtliga respondenter avsatte tillräckligt med tid för mötet. Enligt vetenskapliga rekommendationer avsattes i överenskommelse med respondenterna 60-90 minuter för intervjun. Intervjuerna spelades in med hjälp av en mobiltelefon och varierade slutligen mellan 61-93 minuter i längd.

För att säkerställa en gemensam utgångspunkt under intervjutillfället genomförde jag likt Kvale och Brinkmann (2014) rekommenderar en orientering, en definiering av ämnet. Orienteringen har även skett tidigare under kontakten med respondenterna då syftet

specificerats genom informationsbrev samt mejlkontakt. Under intervjuerna har jag förhållit mig reflexivt för att medvetandegöra vilket intryck jag förmedlar, då det påverkar stämningen i rummet (Jacobsen 2012). Under samtalen fokuserade jag på att lyssna och förmedla ett öppet kroppsspråk med avsikt att skapa en trygg och bekväm miljö. Respondenternas möjlighet att leda samtalet framåt har kompromissats med mitt mål att driva det tematiska innehållet under samtalet. I enlighet med Jacobsens (2012) rekommendationer fördes nyckelanteckningar under intervjuerna för att betona kärnfulla upplevelser av samtalet. Samtliga intervjuer avslutades med en uppföljning av inledande orientering för att ge respondenten möjlighet att förmedla sin upplevelse av samtalet (Kvale & Brinkmann 2014).

4.4.3 Bearbetning av data

Analys av det insamlade råa materialet förutsätter att det transkriberas, sorteras och sammanfattas, menar Jacobsen (2012). Transkriberingen av de fyra inspelade intervjuerna på totalt 4h och 44 minuter resulterade i totalt 76 sidor textmaterial. Under processen strävade jag efter att medvetandegöra hur levande interaktion förvandlades till någonting abstraherat och hårt (Kvale & Brinkmann 2014). För att underlätta jämförelse och analys har ett förhållningssätt eftersträvats där samtliga intervjuer har skrivits ut på ett liknande sätt, genom ett fokus på *vad* som sägs och inte *hur* det sägs. Pauser och längre avvägande tystnader har skrivits ut i den initiala transkriberingen då detta ökar transkriberingens objektivitet. Ord vilka betonas särskilt av respondenterna i inspelningarna markeras genom kursivering för att synliggöra resonemang som betonas särskilt. Utfyllnadsord likt “eh” och “hm” samt stakningar har redigerats bort för att underlätta läsningen. Beteckningen “[...]” i studiens resultatdel synliggör att utvalda citat är hämtade ur längre resonemang. Tankar som väckts kopplat till innehåll har skrivits ner som kommentarer i marginalen för att senare användas under den analytiska fasen.

Viktigt att uppmärksamma är att citat som presenteras i studien ibland har städats upp språkligt eller omformulerats något för att försvåra inbördes igenkänning bland respondenterna. Valet är medvetet och syftar till att respektera respondenternas integritet och anonymitet.

4.4.4 Analysmetod

Den kvalitativa analysen fokuserar på skapandet av förståelse för det undersökta fenomenet genom extraheringen av kunskap ur insamlad data (Jacobsen 2012). Mitt förhållningssätt

under denna studie har varit abduktivt, vilket kännetecknas av en dynamisk interaktion där förståelse växer fram genom ett samspel mellan empiri och teori (Bryman 2016). Processen har inte följt en på förhand vald analysmetod utan inspirerats av flera metodologiska tillvägagångssätt vilka underlättat samt bidragit till en intressant process.

Studiens metodologiska tillvägagångssätt kan förenklat förklarats liknas vid en kombination av en innehållsanalys och en tematisk analys av insamlad empiri. Enligt Bengtsson (2016) är den kvalitativa innehållsanalysen inte kopplad till en specifik vetenskap. Innehållsanalysen utgörs av färre regler än andra metoder och är möjlig att kombinera. Metoden syftar till skapa förståelse för ett material, vilket sker genom att det förenklas och skapas översikt genom att inordnas i ett större sammanhang (Jacobsen 2012). Initialt kodades studiens transkriberade intervjuer, vilket Kvale och Brinkmann (2014) beskriver som ett sätt att kategorisera material under läsning. Intervjuerna lästes var och en för sig och framträdande citat och begrepp markerades. Kodningen skapade en översikt i materialet som möjliggjorde en sortering där uppmärksammat material fördelades in under studiens frågeställningar. Sorteringsprocessen riskerar att låsa fantasin och begränsa studien (Rennstam & Wästerfors 2015), varav jag låtit ske stegvis där materialet lästs igenom flera gånger för att synliggöra och reflektera kring vad som inte faller in naturligt under frågeställningarna.

Citat synliggjorde upplevelser som påminde om varandra, vilka gav upphov till skapandet av sammanhängande teman. En tematisk analys beskrivs av Braun och Clarke (2006) som ett aktivt sätt att identifiera och uppmärksamma tematiska mönster i materialet. Denna gruppering av citat skapade en överskådlighet i materialet samt möjliggjorde en jämförelse samt analys av respondenternas utsagor i ett större sammanhang (Jacobsen 2012). Kärnan i det bearbetade materialet synliggjordes. Materialet analyserades utifrån identifieringen av likheter och skillnader mellan respondenternas upplevelser.

Min konstruktionistiskt ontologiska ståndpunkt och förståelsen för individens aktiva roll i skapandet av den sociala verkligheten har i analysen av det sorterade materialet bidragit till ett fokus på att inte bara uppmärksamma vad som sker i materialet, utan även villkoren som omger detta (Rennstam & Wästerfors, 2015). Konkret frågade jag mig vad i respondenternas kontext och omgivning som påverkar upplevelserna av att arbeta med ensamkommande ungdomar som använder droger. Processen kallas för analytic bracketing. Rennstam och Wästerfors hänvisar till Gubrium och Holsteins förklaring av behovet att sätta det ena i

parentes för att undersöka det andra, det handlar om en växelverkan mellan förståelsen för den sociala verklighetens dubbelhet, vadet och huret. Analytic bracketing utgörs av växelverkan mellan ett konstruktionistiskt tänkande och fokus på hur samt ett fokus på det objektiva händelseförloppet. Kombinationen av fokus på vad som sägs och hur det sägs förstås främja möjligheten att svara på varför inom kvalitativ forskning. I analysen av respondenternas upplevelser av sitt arbete möjliggör analytic bracketing skildringen av aktör och struktur, det vill säga en förståelse för vad som utgör respondenternas aktörskap i materialet och vad som utgör strukturell påverkan.

Studiens uppmärksammade sammanhang har organiserats i teman som illustreras med hjälp av ett utvalda citat vilka syftar till att belysa kärnan. Citat ställs emot varandra i kontrasterande syfte för att synliggöra skillnader och likheter som framkommer i materialet (Jacobsen 2012). Genom jämförelsen av respondenternas upplevelser har en analys kunnat ske. Teorin har fungerat som ett hjälpmedel för att teoretisera förklaringar av det undersökta fenomenet i denna studie.

4.5 Metodologisk reflektion

Studiens syfte och kontextuella förutsättningar har styrt det metodologiska tillvägagångssättet. Metodologiska överväganden har tagit hänsyn till den kvalitativa intervjuens begränsade möjlighet att producera entydiga svar (Kvale & Brinkmann 2014). Begränsningen övervägs dock av möjligheten att urskilja nyanser och detaljer genom intensiv undersökning av ett fåtal enheter (Jacobsen 2012). Antalet respondenter kan vara en av studiens tydligaste begränsningar. Respondenterna bedömer jag dock som resursstarka utifrån att urvalet baserats på informationskriteriet; antagandet att de kan generera kärnfull information om det undersökta fenomenet. Kvale och Brinkmann (2014) beskriver att antalet respondenter dessutom bör ställas i relation till syftet, där fokus bör ligga på att finna en mättnad i datainsamlingen. Min bedömning är att respondenternas utsagor bidrar med fördjupning och bredd nog för att svara på studiens frågeställningar.

Bryman (2016) beskriver ostrukturerade observationer som en möjlighet att iaktta en specifik situation utan att delta. Initialt övervägde jag att komplettera intervjuerna med observationer av möten där professionella diskuterar arbetet med ensamkommande ungdomar inom sina verksamheter, då det hade möjliggjort att bevittna hur professionella beskriver fenomenet

oberoende av vilka frågor jag ställer. Överväganden synliggjorde observationerna som ett sätt att komplettera informationen som framkommer vid intervjuerna. Avslutningsvis beslutade jag mig för att utesluta observationer på grund av tidsbrist och istället fokusera på att djupdyka i intervjuerna.

Intervjuerna blev mindre strukturerade till sin karaktär än jag förutspått, vilket kan förstås som positivt då respondenterna hade mycket egna tankar att förmedla. Min brist på erfarenhet av att intervjua kan enligt Kvale och Brinkmann (2014) ha påverkat studiens utfall då det förutsätter medvetna metodval under intervjun. Samtliga respondenter är individer med olika personligheter och sätt att tolka ställda frågor, varav jag har försökt att förhålla mig reflexivt till hur jag kan föra samtalet framåt och samtidigt motverka att mina förutfattade meningar och åsikter kring fenomenet styr samtalet. Kvale och Brinkmann (2014) beskriver att den kvalitativa intervjun tillåter föränderlig inställning och påverkan av mellanmänniska faktorer. Viktigt att uppmärksamma är att samtliga respondenter är medvetna om att jag besitter en viss förförståelse kring ämnet, dock hoppas jag att detta inte har påverkat vilken typ av åsikter de väljer att förmedla.

Då en uppsats skrivs kopplat till en verksamhet en har god kännedom kring kan blinda fläckar uppstå (Jacobsen 2012). Förförståelse och kunskap kan bidra till att jag har missat information. Under genomförandet av studien har även flera fördelar med denna etablerade kontakt identifierats, liksom enkelheten i tillgång till information, hur jag i mötet med informanter blivit bemött med stor öppenhet samt hur min förkunskap kopplat till fenomenet har underlättat min process. Då studien inte syftar till att kritiskt granska verksamheterna och inga problematiska aspekter har synliggjorts i det insamlade materialet upplever jag att fördelarna med att återgå till dessa kända verksamheter har övervägt de potentiella nackdelarna.

4.6 Studiens tillförlitlighet

Att bedöma en studies tillförlitlighet förutsätter förmågan att öppet kunna reflektera över hur mina val och förhållningssätt har kunnat komma att påverka dess resultat. Under redovisningen av studiens samtliga moment har en hög grad av transparens eftersträvat, vilket Thurén (2007) beskriver få en positiv effekt på dess tillförlitlighet.

Ett dilemma som följt processen är huruvida mitt val att vara öppen med studien syftet att undersöka just upplevelser kring ensamkommande ungdomar kan ha påverkat dess tillförlitlighet. Studien berör ett område som kan väcka starka känslor hos respondenterna kopplat till att den berör en utsatt grupp i samhället. Att uppmärksamma att det är upplevelser kopplat till arbetet med just denna utsatta grupp skulle potentiellt kunna bidra till att generera skillnader mellan ensamkommande ungdomar som använder droger och den övriga gruppen ungdomar som eventuellt inte finns. Jacobsen (2012) menar samtidigt att informerande av syftet tillhör forskningsetiska riktlinjer kring informerat samtycke. Jag har därför varit noggrann med att utforma mina frågor på ett sätt där jag talar om gruppen ungdomar rent generellt. Parallellt har respondenterna haft möjligheten att själva komma in på ämnet ensamkommande ungdomar, vilket jag sedan fångat upp för att gå djupare in på specificerade frågor kring gruppen.

Bryman (2016) beskriver hur kvalitativ forskning tar ett visst avstånd från den kvantitativa metodens begrepp extern- och intern validitet samt reliabilitet. Det upplevs som svårt att i kvalitativa studier som undersöker en social verklighet nå definitiva svar. Bedömningen av föreliggande studies tillförlitlighet kommer därför att kombinera begreppen med de kvalitativa begreppen tillförlitlighet, trovärdighet samt generaliserbarhet för att reflektionen ska förmedla mer tyngd. Validitet beskrivs som bedömningen av huruvida en studie undersöker det den ämnar att undersöka. Jacobsen (2012) beskriver att en studies interna validitet testas genom att jämföra de slutsatser som nåtts med tidigare forskning inom samma område. En del vikt har lagts vid att jämföra denna studies resultat med tidigare forskning, men då detta specifika fenomen är relativt obeforskat är det svårt att jämföra samtliga resultat. Vid innehållsanalys är det viktigt att reflektera över huruvida valda teman riskerar att påverka studiens validitet. För att motverka detta har jag i denna studie testat att sära på de olika respondenternas upplevelser inom ett och samma tema för att synliggöra huruvida en annan riktning i resultatet uppstår. De valda temana speglade och kompletterade respondenternas utsagor och skillnader som fanns uppmärksammades och övervägdes, därav anser jag validiteten som säkrad.

Extern validitet/generaliserbarhet, resultatets potential att överföras på en större population (Jacobsen 2012), har inte varit fokus för denna studie då den syftar till att spegla enskilda individers upplevelser av sitt arbete inom ett begränsat fält. Då urvalspopulationen inom området är begränsat anser jag inte att studiens resultat är generaliserbart. Istället

uppmärksammar studien ett intresse för att vidare undersöka upplevelser inom en större population, vilket skulle kunna bidra till mer generaliserbar data.

Studiens tillförlitlighet/reliabilitet och möjlighet att genomföras på samma sätt vid en annan tidpunkt med samma resultat, bedömer jag som låg (Bryman 2016). Jag upplever som ytterst tveksamt att kunna generera samma exakta svar och upplevelser till följd resultatens kontextbundenhet. Kunskapens oberoende riskerar att påverkas av flertalet faktorer enligt Kvale och Brinkmann (2014). Särskilt svårt att svara på är huruvida studiens oberoende har påverkats av min bekantskap med tre av studiens fyra respondenter. Kan vår relation eller deras föreställning kring mina förkunskaper ha påverkat samtalsklimatet eller vad de förmedlat under intervjutillfället?

4.7 Forskningsetiska överväganden

Samhällsvetenskaplig forskning undersöker fält präglade av social komplexitet, en verksamhet som förutsätter forskningsetisk medvetenhet (Vetenskapsrådet 2002). Individskyddskravet, skydd för de individer som behandlas, handlar om ett ansvar att visa omsorg för studiens deltagare under forskningsprocessens samtliga delar (Nyström 2012). I följande avsnitt presenteras hur jag under processen tagit hänsyn till individskyddskravet, vilket konkretiseras i de fyra huvudkraven; informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet samt nyttjandekravet (Vetenskapsrådet 2002).

Föreliggande studie förmedlar och uppmärksammar upplevelser vilka potentiellt kan uppmana till strukturell förändring och kan därför vara av intresse för det sociala arbetet. Studiers potential att vara av intresse eller uppnå kunskap som kan vara av nytta för andra än den enskilde är enligt Kalman och Lövgren (2012) av stor betydelse. Studiens potentiella vinster bedöms överväga dess potentiella risker. Genom att behandla deltagarnas uppgifter med stor respekt och informera om hur de kommer att hanteras konfidentiellt uppnås även nyttjandekravet (Vetenskapsrådet 2002). Studiens syftar främst till att uppmärksamma en hittills outforskad infallsvinkel på ett viktigt ämne. Förhoppningsvis kan resultatet bidra till ett intresse att bana väg för mer resursstark framtida forskning av fenomenet.

Gruppen professionella som uppfyller kriterier för att vara respondenter i studien är begränsad till sitt antal, arbetar på ett fåtal arbetsplatser i samma stad och nästintill samtliga

är bekanta med varandra eller har inbördes professionella relationer. Konfidentialitetskravet ämnar att skydda individer som deltar från att bli identifierbara i studiens resultat, varav karaktäristiska citat vilka möjliggör igenkänning omformulerats (Svedmark 2012). Samtliga respondenter informerades vid intervjutillfället om att anonymitet inte kan garantera utan att jag eftersträvar att avidentifiera dem. Beslut att inte informera om vilken stad respondenterna arbetar i, deras kön eller ålder avser att vidare försvårande av inbördes identifiering.

Principen om informerat samtycke är en stark utgångspunkt inom den samhällsvetenskapliga forskningen och syftar till att respektera respondenternas välmående och egenbestämmanderätt (Kvale och Brinkmann 2014). Kravet efterlevs i föreliggande studie dels genom kontinuerligt informera respondenterna om studien. Information om studiens syfte och att deras deltagande bygger på frivillighet och möjligheten att när som helst dra tillbaka sitt samtycke har dels förmedlats skriftligt genom ett informationsbrev men även verbalt under respektive intervjutillfälle. Under mötet informerades dessutom de potentiella risker, likt inbördes igenkänning, studien innebär. Potentiella fördelar, likt möjligheten att bidra till ett till synes oexploaterat fält, delges dessutom. Vetenskapsrådets riktlinjer (2002) uppmärksammar behovet att reflektera kring hur min relation till tillfrågade informanter påverkar deras möjlighet att oberoende av yttre påverkan samtycka eller ej. För information har jag i samtliga relationer till informanterna intagit rollen som student, vilket indirekt innebär att de besitter mer makt och kunskap än jag. Dock finns en risk att de av välvilja väljer att delta i studien.

Nygren (2012) uppmärksammar hur forskning riskerar att utpeka och bidra till vidare stereotypifiering av särskilda grupper i samhället. Genom att benämna och framställa gruppen ensamkommande ungdomar som en kategori riskerar jag att bidra till ett ökat strukturellt förtryck, varav etisk reflektion krävt kontinuerligt under processen. Min förståelse för denna grupp har skapats inom en liknande professionell kontext som respondenternas. Valet att använda begreppet/kategorin ensamkommande ungdomar i studien grundas till stor del i att benämning präglar det sociala arbetets praktiska fält, samt tidigare forskning. Mitt fokus har därav varit att genom välvilja och medvetet övervägande framställa gruppen så objektivt och "vetenskapligt" som möjligt. Svedmark (2012) beskriver en problematik i att skildra individer som indirekt blir fokus för en studie. I detta fall handlar det om de ungdomar som inte själva har möjlighet att ge sitt samtycke eller reagera offentligt på de utsagor som skapas. Av denna anledning kommer exemplifieringar från specifika fall inte att delges i studiens resultat och

stort fokus ligger på att tydliggöra att det är socionomers och inte individernas egna upplevelser som skildras.

5. Resultat och analys

Samtliga respondenter i föreliggande studie arbetar på verksamheter i kommunal regi med ett huvudsakligt uppdrag att arbeta med ungdomar och unga vuxna upp till 21 år som har problem med droger. Verksamheterna har en gemensam utgångspunkt genom sitt fokus på att inkorporera ungdomens existerande omkringliggande nätverk, gärna familjen, i kontakten och det behandlande arbetet.

Den ena verksamheten erbjuder köfri vård och kontakten etableras antingen genom privat initiativ från ungdomen själv eller det omkringliggande nätverket, alternativt genom uppdrag från socialtjänsten. Verksamheten har ett tydligt samtalsfokus och erbjuder motiverande samtal och stödsamtal till ungdomar och deras anhöriga på sina samtalsmottagningar.

Respondent 3 beskriver att fokus i hens arbete handlar om att “stärka faktorer som funkar och förbättra riskfaktorer [...] stärka upp liksom”. Vilken fas i missbruket en ungdom befinner sig i då denna kontakt etableras skiljer sig åt, vissa ungdomar kämpar sedan länge med ett flerårigt missbruk medan andra av respondenterna beskrivs som nybörjare.

Inom den andra verksamheten arbetar två av studiens respondenter i ett mobilt behandlingsteam som familjebehandlare. Respondent 2 framhäver genom följande uttalande hur arbetets organisering skiljer sig från det på samtalsmottagningarna:

Tanken är ju att vi ska vara, vi ska alltid anpassa oss. Utforma det utifrån vad som blir bäst för individen, vara *flexibla* och vara ett rörligt team. Kunna åka hem till dem, kunna åka ut, kunna skjutsa dem till grejer. [...] tanken är att vi ska vara steget efter [den andra verksamheten] eller kanske en mer intensiv insats där man kan behöva möta ungdomarna kanske ännu mer som har svårt att sköta eller komma till ett kontor.

Citatet framhäver det mobila behandlingsteamets flexibilitet och hur arbetet med ungdomarna organiseras på ett mer intensivt sätt för att utgöra en punktinsats. Flexibiliteten beskrivs grundas i arbetets anpassningsbarhet kopplat till möjligheten att justera antalet möten i veckan samt på vilken plats dessa ska ske. Samtliga ärenden berör långt utvecklad drogproblematik och kontakten beskrivs av respondenterna etableras endast på uppdrag från socialtjänsten.

5.1 Som vilken ungdom som helst...

I respondenternas skildring av det behandlande arbetet med ungdomar som använder droger framträder livsvillkoren vara av stor betydelse för deras förutsättningar att bli drogfria. Då respondenterna ombads beskriva individerna de möter i sitt dagliga arbete skildras en grupp med stor inbördes variation av förutsättningar och egenskaper. Följande deltema kommer att presentera vilka faktorer som framträder i beskrivningarna av vilka faktorer kopplat till social- och kontextuell bakgrund samt förutsättningar som präglar respondenternas bild av de ungdomar de möter som använder droger.

5.1.1 Tusen olika förklaringar

Kopplat till förståelsen för vilka bakomliggande orsaker som påverkar att en ungdom börjar använda droger samt vilka faktorer som upprätthåller problematiken förmedlar samtliga respondenter en samstämmig bild. Bilden av den heterogena gruppen ungdomar som börjar använda droger framträder tydligt då Respondent 3 beskriver de individer hen möter i sitt arbete:

Det kan vara väldigt olika, vad ska man säga, socioekonomiska faktorer, situationer, förutsättningar man kommer ifrån liksom. Jag skulle säga allt ifrån att man har en ganska välfungerande familj, föräldrar som är väldigt stöttande, man har sammanhang som är ganska så, man har koll på sig, man är ganska trygg på något vis. Och det finns resurser till att ta tag i problem om man får problem som ungdom. Till att man faktiskt kommer från familjeförhållanden som inte alls är speciellt bra och det kanske är såhär massvis med saker som inte fungerar. Övergrepp i familjen, det är liksom trauman i fråga flykt eller något annat, det är ekonomiskt utsatt. Det är sådär kriminalitet som man är inblandad i. Det kan vara så olika, den man är.

Bilden som förmedlas är en grupp med olika socioekonomisk bakgrund och olika förutsättningar kopplat till förekomsten av resurser hos den egna personen och den omgivande kontexten. Respondenternas föreställning av varierande förutsättningar inom gruppen ungdomar som använder droger stämmer väl överens med Anderberg och Dahlbergs (2018) studie vilken illustrerar att både ungdomar vars kumulativa effekt av riskfaktorer bedöms som låg såväl som ungdomar med hög risk tar emot stöd inom beroendevården. Denna variation förtydligar Respondent 1 genom följande uttalande: "...jag tänker väl ändå

att det är alla typer av ungdomar som någonstans skulle kunna testa droger och att antingen testas man droger för att man är nyfiken eller så testas man droger för att man inte mår så bra”. Citatet lyfter den professionellas förståelse för att testandet av droger kan vara en del av att vara ung och nyfiken utan att särskilt svåra omständigheter föreligger, men att det ibland även kan uppstå som en konsekvens av ett dåligt mående och en problematisk levnadssituation. Respondenterna beskriver att faktorer som de upplever påverkar ungdomen kopplat till det rent individuella planet är exempelvis ungdomens många gånger svaga eller dåliga självbild och självförtroende, men även som nämnt förekomsten av psykisk ohälsa. Respondent 4 förmedlar denna föreställning genom följande uttalande: ”Jag tycker av dem jag har träffat rent generellt så har dem en *väldigt* svag och *väldigt* dålig självbild. Många har väldigt dåligt självförtroende. Och jag tror mycket av det. Jag tror att det är mycket socialt...”. Andra förklaringar ses som mer kopplade till det sociala i termer av uppväxtvillkor, komplexa familjerelationer, klimat under uppväxten eller en icke fungerande skolgång. Förståelsen för hur dessa förutsättningar sedan samverkar stämmer väl överens med Nybergs (2016) förklaringsmodell för hur faktorer på olika plan samverkar och får betydelse för en individs risk att utveckla ett beroende.

5.2 ... men ändå inte

Under samtliga av studiens intervjuer går det att urskilja en bild av hur respondenterna upplever de ensamkommande ungdomarnas levnadssituation som *särskilt* komplex. Den upplevda komplexiteten förklaras av respondenterna genom att särskilt belysa vissa faktorer och förhållanden som förstås få avgörande betydelse för ungdomarnas hälsa och möjligheter att vara drogfria. I följande delteman kommer förståelsen för dessa ungdomars situation och relation till droger samt hur den skiljer sig i jämförelse med andra ungdomar som respondenterna möter i sitt arbete att presenteras.

5.2.1 Tusen andra problem

Respondenternas upplevelser av de ensamkommande ungdomarnas särskilt komplexa levnadssituation tycks grundas i en förståelse för att vissa faktorer på strukturellt-, kontextuellt- som individuellt plan utmärker sig och ökar svårigheten för dessa ungdomar att bli drogfria och vidmakthålla drogfrihet. I arbetet med denna grupp illustrerar Respondent 1 den känsla som uppstår hos hen som professionell i mötet med flertalet ensamkommande ungdomar:

Sen tänker jag ju att en utav de stora skillnaderna är väl också att det är väl lättare liksom generellt sett att tänka att såhär; jo jag förstår varför du använder droger. Det är svårare såhär att, överhuvudtaget när man träffar personer som man känner att din drogfrihet är ett *litet, litet* problem i ditt liv. Visst det är ju så att ditt liv underlättas inte överhuvudtaget av att du använder droger, vi vet ju alla skadeverkningar droger har på ens hälsa och ens liv. Men det är ju också så att skulle man lyfta bort den pusselbiten så finns ändå liksom ett tusenbitars kvar (*illustrerar ett pussel*).

Citatet skildrar droganvändningen som en del av en större problematik, men även som ett sätt för de ensamkommande ungdomarna att stå ut i den levnadssituation de befinner sig i. Levnadssituationen liknas av Respondent 1 med ett komplext pussel vilket ungdomarna försöker lägga. De ensamkommande ungdomarnas livspussel beskrivs dock som mer komplext till följd av att de lever under svåra förutsättningar vilka skiljer sig mycket från de förutsättningar andra ungdomar inom den svenska beroendevården har.

Respondenterna kopplar i samtalet kring de ensamkommande ungdomarnas förutsättningar till beskrivningar av risk- och skyddsfaktorer, där strukturella faktorer framträder särskilt i förståelsen för varför dessa ungdomar utvecklar en problematisk droganvändning och vad som bidrar till svårigheten att bli drogfri. "Man ska inte gruppera dem men dem andra ungdomarna har antingen de här sakerna eller har *rätt* till någon form av stöd från socialtjänsten som kan bidra till de här sakerna.", menar Respondent 1. Detta uttalande synliggör en upplevelse av hur ungdomarnas strukturella förutsättningar i form av bristande rättigheter bidrar till vidare svårigheter för ungdomarna att erhålla det stöd som socionomerna identifierar att ungdomarna är i behov av. Diskrepansen kan förstås med hjälp av Heidegrens (2009) förklaring av det rättsliga erkännandets betydelse för en individs möjlighet att ta del av, i detta fall, samhälleliga sociala rättigheter. Hur ensamkommande ungdomar som grupp erhåller inbördes varierande rättsliga status till följd av asylprocessen kan kopplas till hur socionomerna förstår att ungdomarna erhåller olika grader av rättsligt erkännande eller ett direkt icke-erkännande och missaktning genom att bli rättsberövade. Det rättsliga erkännandet kan alltså förstås villkora den sociala statusen samt sociala- som politiska rättigheter att vistas och beviljas samhällets stöd på samma premisser som svenska ungdomar. Det rättsliga erkännandets betydelse för ensamkommande ungdomars möjlighet att erhålla stöd för ett potentiellt drogmissbruk kan identifieras genom följande uttalande av

Respondent 3: “Är man papperslös till exempel kanske man inte vill ha kontakter med liksom verksamheter eller så, att man gömmer sig eller jag vet inte. [...] Det finns fler där ute som skulle behöva hjälp.”. För de ungdomar som helt saknar tillstånd att vistas i Sverige illustreras här en särskilt svår tillvaro. Respondenten tror att den rättsliga statusen resulterar i att flertalet ungdomar som skulle vara i behov av hjälp för sin drogproblematik istället undviker myndigheter till följd av en rädsla för utvisning. På detta sätt menar respondenterna att ungdomarna förlorar möjligheten att erhålla vissa former av socialt stöd på grund av en svår levnadssituation som uppstår till följd av politiska beslut, lagar och riktlinjer.

Den svåra livssituation som uppstår till följd av bristande rättsligt erkännande (Heidegren, 2009) förstår flera av studiens respondenter få direkt avgörande betydelse för de ensamkommande ungdomarnas psykiska hälsa och välmående. Respondent 1 framhäver i följande citat hur ungdomarnas levnadssituation kan förstås i relation till den asylpolitik som präglat vårt samhällsklimat de senaste åren:

...det här är många gånger en konsekvens av att de har behövt leva som de har levt tänker jag. Att hade vi, det här är min personliga och inte helt opolitiska åsikt, men jag känner ju att det här... Att vi har så mycket ensamkommande som använder droger i Sverige det är ju någonting som vi som samhälle har skapat. [...] hade vi gett mycket mer förutsägbarhet med andra typer av uppehållstillstånd till exempel så tror jag inte att vi hade haft det här *problemet (citerar med fingrarna)* eller vad man ska säga.

Resonemanget speglar en förståelse för droganvändningen och ungdomarnas utsatthet som en konsekvens av en svår levnadssituation vilken uppstår till följd av strukturella faktorer likt politiska beslut, lagar och riktlinjer. Det Respondent 1 menar att vi/samhället skapat är en situation präglad av ovisshet och väntan, en ohållbar situation vilken kan hjälpa oss förstå varför vissa ungdomar har utvecklat drogproblematik och en sämre psykisk hälsa än när de anlände i Sverige. Detta går att förstå i parallell till Stretmos (2014) resonemang kring den långdragna asylprocessens svåra påverkan på ensamkommande ungdomar. Respondenterna förstår i likhet med Stretmo (2014) samt Groark, Sclare och Raval (2019) *ovissheten* som särskilt påfrestande för den psykiska hälsan. Påfrestningen en asylprocess innebär förstår respondenterna grundas i upplevelser av maktlöshet, men även förlust av förutsägbarhet och trygghet i tillvaron. Jahanmahan, Nuñez Borgman och Darvishpour (2019) för ett liknande

resonemang och betonar särskilt betydelsen av permanenta uppehållstillstånd, vilka förstås ha en direkt inverkan på ungdomarnas psykiska hälsa genom skapandet av just förutsägbarhet.

5.2.2 En osäker tillvaro

Utöver strukturella faktorer vilka påverkar ensamkommande ungdomars förutsättningar i Sverige identifierar och problematiserar föreliggande studies respondenter faktorer på en mer kontextuell nivå som förstås bidra till ytterligare svårigheter för dessa ungdomar att leva ett liv i drogfrihet. Respondent 3 resonerar kring sina upplevelser av arbetet med ensamkommande ungdomar som använder droger:

...Alltså det första som slår mig är att *det är rätt tungt*. [...] Tungt i att det personen mår väldigt dåligt oftast. Då det är mycket som inte fungerar för dem alltså, det svajar i livet. När det gäller boende, när det gäller sysselsättning, droger då verkligen, skola sådär. Inga anhöriga omkring sig, sådär. Eh, nya sammanhang bara med ett nytt land liksom...

Citatet speglar hur Respondent 3 upplever att det är flera samtida utmaningar och problem på olika plan i ungdomarnas liv som bidrar till att deras situation, och vidare arbetet att hjälpa dem att bli drogfria, upplevs som "tungt". Uttalandet lyfter komplexiteten i de ensamkommande ungdomarnas rådande verklighet. Socioekonomiska faktorer likt just bristfälliga boendesituationer samt svajande sysselsättning eller skolgång framhävs särskilt av samtliga respondenter. Detta kan kopplas till Dahlberg och Anderbergs (2017) forskning vilken identifierar just denna form av bristande socioekonomiska förutsättningar som riskfaktorer för utvecklingen av en problematisk relation till droger. Ett fast, tryggt boende med närvarande vuxna förstås av flera av studiens respondenter som ett slags grundläggande behov och förutsättning för ungdomar som kämpar med att bli drogfria. En förståelse som även framhävs i Malmö stads riktlinjer från 2016, vilka uppmärksammar engagerade och positiva vuxna förebilder som viktiga på resan mot drogfrihet. Ungdomarnas boenden uppfattas av flertalet respondenter utgöra en av få platser där ungdomarna vistas i samma miljöer som vuxna. Dock uppfattar respondenterna dessa boenden som villkorade, vilket framkommer genom följande uttalande av Respondent 2: "...dem riskerar att bli utkastade för att dem inte sköter sig osv". Många gånger är boendena tidsbegränsat beviljade insatser av socialtjänsten utan vidare kontinuitet. Vidare resonemang att föra utifrån ovanstående förståelse för bristen på närvarande nätverk som någonting negativ är hur det går att koppla

till en förståelse för betydelsen av erkännande genom mänskliga primärrelationer, vilket Heidegren (2009) förstår som grundläggande förutsättningar för barn och ungas möjlighet att utveckla en positiv självrelation och trygghet. Denna form av bekräftelse erhålls genom fysisk kontakt från exempelvis föräldrar, någonting dessa ungdomar inte har tillgång till.

5.2.3 Skapare av sina egna sammanhang

I föreliggande studie uppmärksammar samtliga respondenter hur flertalet ensamkommande ungdomar de träffar söker sig till sammanhang där de umgås med ungdomar vilka lever under liknande levnadsvillkor som de själva. Respondent 4 beskriver hur hen uppfattar dessa typer av sammanhang som någonting som dels fyller en viktig funktion för ungdomarna, men som också påverkar deras möjligheter att komma in i det svenska samhället:

De har ju sina communities också, de umgås ju också med landsmän också. Det är ju också en svårighet, försvårar ju också möjligheten. Det är helt förståeligt, det hade jag också gjort om jag flyttat till Afghanistan, hittat ett gäng svenskar. Så det är ingen fråga om det. Men att, att komma in i samhället. Och sen också när de håller på med droger, går inte till skolan. Kommer utanför där också. Så det blir ju ett ganska fort ett utanförskap.

Ungdomarnas sätt att ty sig till varandra beskrivs som en förståelig mekanism, men också som rent problematiskt i termer av det samhälleliga utanförskap det upplevs resultera i för ungdomarna. Fenomenet kan förstås med hjälp av Antonovskys (2005) salutogenetiska perspektiv KASAM, vilket förklarar sammanhangets betydelse för individens hälsa. De sammanhang ungdomarna själva skapar kan förstås som ett sätt att skapa meningsfullhet genom de känslomässiga band ungdomarna beskrivs skapa till varandra. Meningsfullheten kan möjligen hjälpa ungdomarna att finna motivation och styrka i gruppen att fortsätta investera känslomässig energi i de motgångar de möter i svåra situationer. Respondent 1 beskriver: "Men sen tänker jag att de för varandra är, de är ju både varandras risk och skydd skulle jag säga. För de utsätter varandra för väldigt mycket samtidigt som de pratar om varandra som väldigt viktiga. [...] när man inte har en familj så blir ju ens vänner otroligt mycket viktigare.". Uttalanden synliggör hur kontexten skapar för ungdomarna en gemenskap och upplevs fungera som en slags kompensation för den familj som inte finns på samma sätt för dessa ungdomarna.

Mekanismen att söka sig till särskilda sammanhang förklaras möjligtvis även som ett erkännande genom social uppskattning (Heidegren 2009) och kan förstås som ungdomarnas sätt att inom den begränsade gruppen generera erkännande under förutsättning av en gemenskap och skapandet av en kulturell självförståelse. Problematiken som uppmärksammas i föregående citat kopplat till det samhällseliga utanförskapet som beskrivs kan förstås som att Respondent 3 identifierar en risk för missaktning i form av kränkning där ungdomarnas livsval och livsformer på en samhällsnivå konstrueras ett lägre socialt värde än övriga individer vilka inte befinner sig i ett utanförskap. Umgänget med andra individer vilka likt en själv förstås leva i en situation präglad av viss utsatthet förstås dessutom som riskabelt kopplat till förekomsten av droger och problematiskt förhållande till droger inom den sociala gruppen. Detta förstås av samtliga respondenter som en miljö vilket försvårar ungdomarnas möjligheter att bli drogfria.

5.2.4 Upplevelser av trauma

Studiens respondenter förmedlar under intervjuerna en i stort samstämmig bild av ensamkommande ungdomar som en grupp som mår väldigt psykiskt dåligt. Ett psykiskt mående som förstås vara en konsekvens av ungdomarnas erfarenheter av ett liv på flykt eller trauma, såväl som en följd av den situation ett liv i Sverige under ovisshet innebär. Respondent 2 beskriver vad hen upplever som svårt kopplat till att bemöta ensamkommande ungdomar utifrån deras situation:

...framförallt som har varit så svårt är *bagaget* som de kommer med, eller de har. [...] Men det har ofta känts svårt att kunna jobba behandlande, mot drogfrihet när man vet. Ja, man vet väl bara en procent av vad den här ungdomen har varit med om eller bär på... Och så ska den sluta då med benzo eller vad den nu tar eller heroin eller, som kanske är deras enda lilla sätt att *stå ut* liksom. Med alla hemska tankar och grejer som kommer över dem när dem på nätterna eller vad det nu är. [...] Men de jag har träffat så har det varit väldigt rörigt i deras liv och de mår jättedåligt och PTSD eller liksom traumatiserade ungdomar.

Citatet illustrerar en förståelse för ungdomarna som bärande på ett tungt bagage i termer av att leva med följderna av upplevt trauma och andra svåra situationer, upplevelser vilka respondenterna inte alltid har vetskap om. Beskrivningen av ungdomarnas svåra och komplexa utsatthet går att relatera till Klöfvermark och Manhicas (2019) beskrivning av

ensamkommande ungdomar som en särskilt utsatt grupp till följd av de erfarenheter av trauma och separationer från nära anhöriga som de upplevt. Hur flera av respondenterna förstår drogerna som ett sätt för ungdomarna att stå ut, kan kopplas till Dahlberg och Anderbergs (2017) samt Posselt et al. (2015) beskrivning av droganvändningen bland ungdomar som upplevt flykt som en form av självmedicinering, ett sätt att hantera en svår levnadssituation. Förståelsen för drogernas självmedicinerande funktion förmedlar Respondent 4 genom följande uttalande: ”På kort sikt så kommer dem må bättre när de slutar använda droger. Men övertid behöver dem hjälp. Många behöver hjälp med att ta tag i sina trauman.”. Samtliga respondenter uppmärksammar just behovet av specialiserat psykologiskt stöd som syftar till att hjälpa ungdomarna hitta andra sätt att stå ut med de hemska tankar de återkommande beskrivs uppleva. I Malmö stads (2016) riktlinjer för preventiva insatser bland ensamkommande ungdomar som använder droger har samma behov identifierats, ett behov att låta ungdomarna bearbeta och motverka de negativa effekter trauma får.

Flera av studiens respondenter förmedlar en bild av de ensamkommande ungdomarnas situation som unik. Det som beskrivs skilja dem från andra ungdomar baseras inte på förmåga eller vilja att leva ett drogfritt liv, utan på en förståelse för att de ensamkommande ungdomarnas situation är särskilt komplex och problematisk till följd av att det existerar påverkande faktorer på olika plan i deras liv. Respondent 2 beskriver:

... För det upplever jag ju ändå, kanske till skillnad från många, eh, andra, ungdomar eller de som vi annars jobbar med så har jag ändå upplevt att de här *vill ju verkligen* vara drogfria. För de har.. puh.. *Verkligen* varit på botten, eller är på botten, och ser alla negativa konsekvenser. [...] de *har ändå* den viljan eller motivationen. Men har så *extremt mycket* i sitt liv så att det ändå inte funkar eller faller eller.. ändå inte går att få ihop sig själva.

Citatet illustrerar hur respondenten synliggör en vilja och motivation bland de ensamkommande ungdomarna som existerar trots upplevelser av utsatthet och svåra motgångar. Trots inneboende motivation beskrivs de omkringliggande riskfaktorerna i ungdomarnas liv göra det svårt för vissa att hålla sig drogfria. Respondentens resonemang kan kopplas till Ungars (2013) beskrivning av begreppet resilience. Beskrivningen synliggör hur individuella faktorer likt inneboende motståndskraft, vilja och motivation inte är ensamt om att avgöra de ensamkommande ungdomarnas möjlighet att hantera motgångar likt trauma.

Förutsättningar och faktorer i ungdomarnas sociala och kontextuella miljö framhävs särskilt påverka deras förmåga att stå emot exempelvis droger.

Hur de ensamkommande ungdomarna trots vilja och motivation att vara drogfria använder droger till kan kopplas till det Horyniak et al. (2016) framhäver i sin studie. Konsumtionen av alkohol, eller i detta fall droger, kan förstås som en slags copingstrategi. Drogerna blir ett sätt för ungdomarna att hantera svåra upplevelser av trauma och påfrestningar att etablera sig i Sverige under svåra förutsättningar.

5.3 En ny målgrupp

Utifrån respondenternas beskrivningar av sina upplevelser kring de egna arbetsmässiga förutsättningarna, samt förståelsen för ensamkommande ungdomars förutsättningar och behov upplever respondenterna arbetet med gruppen som ett nytt fält vilket ställer nya krav på dem som professionella. I föreliggande studie ombads samtliga respondenter beskriva på vilket sätt de arbetar med ungdomar som använder droger. Samtalen illustrerade arbetets tillvägagångssätt, metodik och flexibilitet. Följande delteman presenterar kärnan av dessa beskrivningar med avsikt att synliggöra arbetssättets upplevda möjligheter och begränsningar. Respondenternas arbetssätt skildras samt hur de utifrån arbetssättet upplever sina möjligheter att bemöta de behov och krav som ställs i arbetet med ensamkommande ungdomar som använder droger. Avslutningsvis presenteras även hur respondenterna hanterar och bemöter de behov de själva uppmärksammar samt hur de hanterar de känslor som uppstår i arbetet.

5.3.1 Ett flexibelt arbetssätts möjligheter och begränsningar

Studiens respondenter presenterar arbetssätt vilka kan uppfattas som präglade av olika grad av flexibilitet i relation till möjligheten att utforma samtalsbehandlingen samt avgöra vilka metoder de använder i sitt arbete. Framträdande bland samtliga respondenter är hur de prioriterar den relationsskapande fasen i arbetet samt strävar efter att anpassa behandlingen efter den enskilda ungdomen. Respondent 3:s uttalande kan förstås som representativt för synen på denna strävan:

Det är liksom vem sitter man med? Hur behöver jag anpassa mig för att möta den personen? Ehm... det är ju så vi måste vara också. [...] Så därför är det ju också svårt att följa en viss metod så till punkt och pricka. Jag skulle säga det går inte, med det

klientelet vi jobbar med. Eller alltså med den målgruppen ungdomar *med* missbruk också, det blir svårt. Så man plockar lite här och där, försöker hitta någon väg fram.

Ovanstående citat lyfter behovet av och viljan att individanpassa arbetet med ungdomar. Viljan grundas i förståelsen för att det är svårt att arbeta fyrkantigt med ungdomar som använder droger till följd av deras mognadsnivå samt förekomsten av droger. Samtliga respondenter förmedlar en möjlighet att individanpassa sitt arbete utifrån de organisatoriska förutsättningar som råder, men påtalar samtidigt att det finns konkreta faktorer i verksamhetens utformning som begränsar till vilken grad de kan göra detta. Respondenternas beskrivningar av vilka faktorer som påverkar arbetets utformning kan kopplas till Blomberg och Dunérs (2015) beskrivning av hur socialarbetarens handlingsutrymme regleras av såväl organisatoriska villkor som den respondenternas egna värderingar och känslor av ansvar. På samtalsmottagningarna framhävs den geografiska begränsningen till det fysiska rummet påverka behandlarnas möjlighet att individanpassa arbetet. Dessutom är möjligheten att träffa ungdomarna begränsad till en gång i veckan. Det flexibla teamet beskrivs vara betydligt mer fria i sin möjlighet att möta ungdomarna där de geografiskt befinner sig.

Hur socionomerna i mötet med samtliga ungdomar styrs av vissa förutbestämde mål och syften kan i enlighet med Blomberg och Dunér (2015) tolkas som organisatoriska-, men även som en del av de rättsliga villkor som avgör under vilka förutsättningar de kan möta dessa ungdomar. Respondent 2 beskriver i samtalet kring sin möjlighet att anpassa sitt arbete efter de ensamkommande ungdomar hen möter i sitt arbete att socialtjänsten genom sina insatser ställer krav på ett resultatriktat arbete utifrån socialtjänstens förståelse för vad ungdomarna behöver och utifrån myndighetens organisatoriska krav. Många gånger delar inte verksamheten och socialtjänsten samma förståelse för vad som fungerar i arbetet med ensamkommande ungdomar, eller ungdomar generellt, vilket Respondent 2 bemöter på följande sätt:

Då kanske de säger att han behöver återfallsprevention. Mm, visst. Vi brukar vara lite ödmjuka i det men kan vi få träffa ungdomen och vi brukar väl snarare lägga vikt på, kan ungdomen ta till sig det och kan vi få göra någon form av kartläggning och se vart den befinner sig? Eller om vi kan utforma liksom behandlingen på ett annat sätt? Där brukar de bara ja ja ja, ni kan. Då brukar de, det brukar de inte såhär strida för så. Jag

tror snarare mer ibland att de för sina chefer behöver, för att kunna få igenom en insats, ser de ett program, metod...

Citatet demonstrerar hur respondenten använder sig av sitt handlingsutrymme för att generera andra möjligheter att arbeta med ungdomen än de insatser som inledningsvis beviljas från socialtjänsten. Då ett uppdrag från socialtjänsten krävs väljer socionomerna att istället för att arbeta utifrån vad socialtjänsten anser vara bäst använda sig av sin egna kunskap för att motivera alternativ de tror kan fungera bättre i arbetet med den enskilde ungdomen. Detta går att koppla till det Svensson, Johnsson och Laanemet (2008) beskriver som ett sätt för socialarbetaren att välja hur hen ska agera utifrån de juridiska villkor som sätts genom den beviljade insatsen men även utifrån sina organisatoriska förutsättningar. Respondenter i den andra verksamheten har möjligheten att arbeta med ungdomar utifrån målsättningar som inte nödvändigtvis kräver inblandning från socialtjänsten. En fördel detta medför beskrivs av Respondent 3 på följande vis:

Jag kanske inte ska säga att målet är drogfrihet för alla och att det är så man tänker alla gånger. Det är väl det man [som professionell] vill! [*skrattar till*] Men det kanske inte är det målet man kan sätta upp för alla. Ibland kan det vara så att någon vill dra ner på någonting, okej då får man utgå från det till början med i alla fall.

Citatet illustrerar hur respondenten har möjligheten att bemöta ungdomarna utifrån de förutsättningar hen identifierar. Drogfrihet förstås inte vara möjligt för alla ungdomar hen möter i sitt arbete. Till följd av detta väljer socionomen att bemöta ungdomen utifrån denna förståelse och anpassa målbilden. Socionomen kan förstås som att hen upplever sig ha möjligheten att definiera individens behov. Blomberg och Dunér (2015) beskriver hur socialarbetarens konstruktion och definition av en klients behov påverkas av hur den professionella upplevelser sitt handlingsutrymme. I detta fall kan valet respondenten gör att definiera andra mål än drogfrihet för sina ungdomar, vilka är mer anpassade efter deras förutsättningar, förstås som ett resultat av en upplevelse av ett större handlingsutrymme i arbetet.

5.3.2 Att förhålla sig till trauma och ovisshet

I samtalet med samtliga respondenter framkommer en tydlig upplevelse av att möjligheten att arbeta med de ensamkommande ungdomarna som använder droger villkoras av behov och

förutsättningar som ligger utanför den egna organisationens uppdrag att bemöta. Möjligheten att kunna anpassa sitt sätt att arbeta efter behov respondenterna själva uppmärksammar i mötet med ensamkommande ungdomar som använder droger påverkas dels av organisationens villkor, men även av ungdomarnas levnadssituation. Respondent 1 illustrerar hur arbetet påverkas av vart ungdomen själv befinner sig mentalt:

Alltså jag menar, bara det här med samtalsbehandling... [*Båda skrattar*] kan ju vara väldigt så. För en del har ju haft erfarenheter av att va på BUP och varit på röda korset eller lite alla möjliga ställen eller ändå kan tycka att det är helt okej att sitta och prata med någon och kan förstå lite så. Men en del tycker ju bara att det är helt vansinnigt så, tycker vad ska du hjälpa mig med? Jag behöver ju hjälp med att ha någonstans att bo. Ska jag sitta och prata med dig om hur jag mår?

Utifrån ungdomarnas komplexa livssituation förmedlar respondenten en känsla av att samtalet kan upplevas som otillräckligt och ibland som fel typ av stöd bland ungdomarna. Dels förstås detta kunna handla om diskrepansen i kulturella sammanhang, där vi i Sverige har ett sätt att förstå oss på vilken typ av stöd som är verksamt och ungdomarna ett annat. Citatet synliggör komplexiteten de omringande faktorerna skapar för respondenterna i behandlingen av beroendet, då respondenterna inte besitter mandatet att bevilja ungdomarna exempelvis boenden eller andra insatser. Begränsningen kan kopplas till Svensson, Johnsson och Laanemets (2008) beskrivning av hur socialarbetarens möjligheter, utformning och handlingsutrymme styrs av organisationens uppdrag.

Under intervjuerna går det att urskilja hur flera omkringliggande behov och påverkansfaktorer bland ensamkommande ungdomar som använder droger har identifierats av respondenterna själva. Trauma, psykiska följder av trauma, en oviss asylprocess, otrygga boenden och brist på sysselsättning framhävs och kommer att presenteras närmare i följande resultat. Omständigheterna kring ungdomarna har väckt många frågor hos flera respondenter vilket framhävs i följande uttalande från Respondent 2:

..för jag har också känt såhär hur ska jag jobba med den här målgruppen? Men har ju känt för det har ju varit något *nytt* för ganska många, i alla fall för mig. Hur ska jag jobba behandlande med den här gruppen? [...] Så där har jag känt att vi i samhället, socionomer, eller behandlare, att man ändå blir, sackar efter i. Man har sina *metoder*

eller liksom sätt att jobba, så plötsligt får man en ny målgrupp och *oj* hur ska man bemöta den? Och då behöver man kanske anpassa sig eller få vidareutbildning eller ja input i hur man ska jobba med en målgrupp som man i alla fall upplever ställer helt andra krav, eller förutsättningar så. Eller sätt att se på behandling...

Ovanstående citat lyfter känslan flera av respondenterna framför i samtalet kring ensamkommande ungdomar som använder droger. Hur man talar om målgruppen som *ny* kan kopplas till Nordgrens (2017) dokumentanalys vilken betonar hur verksamma inom fältet för socialt arbete och behandling har tenderat att konstruera “the drug-abusing-immigrant” som en ny målgrupp. De metoder och arbetssätt respondenten använder i dagsläget upplevs inte vara helt anpassade, eller tillräckliga, att möta gruppens behov. Trauma är inte unikt för ensamkommande ungdomar, enligt respondenterna, dock framhävs det tydligt ovan samt i flera av intervjuerna göra arbetet med dessa ungdomar särskilt svårt i förhållande till andra identifierade problem. Framhävandet av trauma som mer problematiskt i behandlingen av just ensamkommande ungdomars drogproblematik kan kopplas till Dahlberg och Anderbergs (2017) studie som uppmärksammar att betydligt fler ensamkommande ungdomar rapporterar att de fortfarande påverkas psykiskt av upplevda trauman än övriga ungdomar i samma studie. Resonemangen kring de ensamkommande ungdomarnas särskilda utsatthet kopplat till svåra erfarenheter av trauma och andra svårigheter styrks av följande uttalande där

Respondent 4 uttalar sig om ungdomarnas behov:

Jättestort. *Jättestort* behov. [...] Deras problem och deras ångest är så mycket större och så mycket starkare än dem flesta svenska ungdomar som jag träffar alltså.[..]
Någonting *helt* annat. Och är det så att man vill hjälpa dem här som står och dealar. För det är som jag har förstått det så är det mest Afghankillar som är där och sen äldre liksom. Då ska man ge dem, *riktig hjälp*. Inte låsa in dem någonstans på ett LVU-hem eller något sånt. För dem... På kort sikt så, så mår dem. Kommer de må bättre när de slutar använda droger. Men över tid behöver de hjälp. Många behöver hjälp med att ta tag i sina trauman.

I citatet lyfter Respondent 4 ett mer långsiktigt inriktat arbete som lösningen mot ungdomarnas dåliga mående och ett fokus på drogfrihet beskrivs indirekt inte vara denna långsiktiga lösning. Förståelsen för att drogfriheten inte är det enda alarmerande behovet i ungdomarnas mer komplexa levnadssituation kan urskiljas präglade samtliga respondenters

förståelse. Drogproblematiken förstås som destruktiv, men andra behov beskrivs också behöva tillgodoses för att ge ungdomarna möjligheten att hantera drogproblematiken. Citatet synliggör upplevelsen av att ungdomarna behöver "*riktig hjälp*", vilket respondenten motiverar som möjligheten att bearbeta upplevda trauma. Varför Respondent 4 framhäver unga afghanska killar särskilt i diskussionen kan förstås i relation till att de utgör en majoritet bland ensamkommande ungdomar enligt Migrationsverkets (2016a) statistik över nyanlända ungdomar från 2015. Av vikt att lyfta är även hur Naseh et al. (2019) betonar hur afghanska ungdomar som grupp redan bär på svåra erfarenheter av flykt, droganvändning samt utsatthet innan de kom till Sverige.

Förståelsen för att det samverkande faktorer i ungdomens kontext bidrar till svårigheter för ungdomarna kan kopplas till Antonovskys (2005) förståelse för att individens kontextuella förutsättningar påverkar dennes möjlighet att hantera sin situation. Ungdomstidens förutsättningar och kontext beskrivs av Antonovsky (2005) som en särskilt viktig för en individs möjlighet att skapa en stark känsla av sammanhang, där just bristen på förutsägbarhet och kontroll förstås ha en direkt negativ effekt. Just förutsägbarhet framhävs av Respondent 1 som ett uppenbart behov bland de ensamkommande ungdomarna: "...de skulle behöva någon form av trygghet eller förutsägbarhet som jag tänker att vi alla behöver och som många av oss tar för givet. Alltså veta att jag är i ett sammanhang där jag kommer få vara kvar och inte jag kommer få vara kvar i ett halvår eller jag kommer få vara kvar i liksom så länge till som den här politiska processen liksom...". Detta påtalar ungdomens strukturella behov av att få besked kring sin rätt att få stanna i Sverige. Ett liv i limbo, i väntan eller under tillfälliga uppehållstillstånd förstås påverka ungdomarna negativt. I relation till Honneths (1995) teori kring erkännande kan detta förstås som att respondenten uttalar sig om ett behov som Heidegren (2009) skulle beskriva som ett rättsligt erkännande. Det rättsliga erkännandet i form av att erkännas samma rättigheter som svenska medborgare förstår respondenten kunna bidra till förutsägbarhet och trygghet för ungdomen, två komponenter vilka förstås påverka en individs känsla av sammanhang (Antonovsky 2005).

På ett mer konkret plan identifierar respondenterna flera behov hos ungdomarna som inte bara påverkar deras förutsättningar att bli drogfria och upprätthålla drogfrihet, utan behov som dessutom utgör en förutsättning för att kunna arbeta med ungdomen. Respondent 2 beskriver verksamhetens grundläggande regel: "...som ett krav när vi går in, på att påbörja en insats med en ungdom eller klient är att de måste ha ett ordnat boende.". Detta krav beskriver

Respondent 2 som grundat i en förståelse för boendets betydelse: ”... av erfarenhet så går det i princip inte att hålla sig drogfri om man inte har ett hem eller ett rum eller en lägenhet eller vad man nu ska säga. Aa, ett boende.”. Boendefrågan framhävs av samtliga respondenter, men på olika sätt. Dels beskrivs det fylla funktionen av en fast punkt tillvaron men även som en plats där ungdomarna kan ges möjligheten att bygga relationer till vuxna, vilket förstås vara av stor vikt. Respondent 1 betonar: “Men sen tänker jag att det är ju jätteviktigt för ungdomar i den här situationen att ha någon positiv vuxenkontakt.”. Denna form av nätverk beskrivs se väldigt olika ut inom gruppen, där vissa har haft möjlighet att skapa denna typ av relationer och andra inte. Behovet av flertalet konkreta omständigheter, likt sysselsättning, lyfts av Respondent 3 på följande sätt:

...ofta sysselsättning, skola som inte fungerar eller man har inte ett jobb eller så på andra sätt. Eller ingenting att göra på dagarna överhuvudtaget. Sen behov av... ibland bara boende liksom, tak över huvudet. (Intervjuare: så väldigt basic?) Precis! Men inkomst och det ekonomiska. Behov av, men också det här fungerande umgänge, liksom. Någon sorts trygghet där. Hitta ett sammanhang som inte kretsar kring droger eller kriminalitet eller det destruktiva på något vis.

Ovanstående citat sammanfattar de omkringliggande behov och riskfaktorer vilka respondenterna i denna studie lyfter i relation till beskrivningen av de ensamkommande ungdomarnas levnadssituation. Sysselsättningen, i form av arbete eller skola, framhävs ha en betydelse för upprätthållandet av drogfrihet. Detta kan förstås i parallell till Correa-Velez, Gifford och Barnetts (2010) forskning som lyfter möjligheten att etablera sig i sitt nya samhälle som direkt avgörande för ungdomens psykiska hälsa. Genom denna form av sammanhang förstås ungdomarna ges möjlighet att bygga en ny tillvaro, vilket i sin tur även kan kopplas som betydande i främjandet av möjligheten för individen att under ungdomsåren skapa en god känsla av sammanhang (Antonovsky 2005). Utbildning, boende och ekonomi är socioekonomiska faktorer vilka respondenter lyfter i samtalet kring gruppens behov och förutsättningar, vilket även Nordgren (2017) betonar som särskilt viktiga för att inte osynliggöra omständigheterna kring gruppen i samtalet kring vad som gör att detta upplevs som en *ny* målgrupp.

5.3.3 En önskan att kompensera för det som brister

“Drogfrihet kommer till en för att man har ett fungerande liv, eller börjar få eller ser nytta med att vara drogfri”, säger Respondent 1 under beskrivningen av sin förståelse kring vilka förutsättningar som krävs för att uppnå och upprätthålla drogfrihet som ungdom. Citatet illustrerar en förståelse samtliga respondenter i studien delvis delar. En förståelse för att ungdomar påverkas av kontexten de lever i där flertalet faktorer behöver gå ihop för att denne ska kunna uppnå välmående och drogfrihet. Resonemanget kan kopplas till Antonovskys (2005) begrepp KASAM, där ungdomens känsla av sammanhang förstås som vitalt för dennes möjlighet att uppnå hälsa samt en motståndskraft att hantera de motgångar denne möter i livet. Tydligt i föreliggande studie är hur samtliga respondenter uppmärksammar behov i de ensamkommande ungdomarnas kontext vilka existerande förutsättningar inte är tillräckliga för att tillgodose. Riskfaktorerna som identifierats i ungdomens livssituation upplevs många gånger som tunga i förhållande till känslan av vad den professionella kan göra. Respondent 1:

...det blir lite såhär att man får ändå tänka att man får någonstans göra det man kan i rummet när de är här och sen får man ha lite... alltså jobba med sina egna... hur mycket kan jag göra och inte för den här personen? Vi är ju trots allt en öppenvårdsmottagning, vi kan inte göra mer än att finnas här och ge stöd liksom. Och det kan ju kännas hopplöst ibland och ibland kan man känna att man ändå gör någonting.

Orden förmedlas med en tyngd i rösten vilket speglar den känsla som många gånger uppstår i arbetet med gruppen ensamkommande ungdomar som använder droger. Respondent 1 väljer dock att förhålla sig till sina egna känslor på ett sätt där hen är reflexiv och försöker se vilka medel hen har att bemöta ungdomen där denne befinner sig utifrån de förutsättningar som finns inom öppenvården. Detta går att förstå som det Svensson, Johnsson och Laanemet (2008) beskriver kopplat till handlingsutrymme, att socialarbetaren väljer hur denne arbetar utifrån de organisatoriska villkor som finns. Bland annat beskrivs detta förhållningssätt av respondenterna utifrån termer att försöka sätta upp individuella målsättningar och då kontextuella förutsättningar brister istället välja att försöka se en mening i det som sker i behandlingen. Anpassningen beskrivs ibland fungera som ett andningsrum, ett sätt att uppmana ungdomen som många gånger är motiverad att bli drogfri även om det är svårt att skapa stunder då denne väljer bort droger. Det handlar ibland om att skapa andrum i

droganvändningen och hjälpa den unge att hitta strategier för hur fler ögonblick av bättre mående kan uppnås. Respondent 3 sätter ord på funktionen hen upplever sig kunna sträva efter att fylla för de ensamkommande ungdomar hen träffar:

För som jag var inne på, att det finns inte så mycket naturligt stöd kring de här personerna. Finns liksom inte familj eller släkt någonting alls kanske i Sverige. Då tänker jag att det blir viktigare att vi som professionella på något vis får stötta upp där vi kan. Eh, sen om det räcker till eller inte det, eh, det är en annan fråga men...

Avsaknaden av naturligt stöd kring ungdomen upplever samtliga respondenter som en stor riskfaktor och flera betonar en tro på relationer som bär. Relationens potential att skapa trygghet genom samtal och stöd kan förstås som hälsofrämjande (Antonovsky 2005) där meningsfullhet skapas genom mänsklig kontakt. Respondent 4 förklarar: "I det här arbetet det är ju liksom att skapa en relation, skapa en allians. Det är prio ett för mig.". Alliansen förstås som särskilt viktig i arbetet med ensamkommande ungdomar till följd av de erfarenheter ungdomarna bär på. Erfarenheter av kris, trauma och ovisshet förstås behövas kompenseras av någon form av trygghet och ett sammanhang. Respondent 4 lyfter även vikten av att betona att hen inte är en myndighetsperson till följd av att många ensamkommande ungdomar upplevs känna stark misstro gentemot myndighetsperson till följd av upplevelser de bär med sig från ursprungslandet, en misstro som även bekräftas av Klöfvermark och Manhica (2019).

5.3.4 Att skapa sin egen kunskap

I samtalen med respondenterna framkommer en tydlig vilja att kunna erbjuda ensamkommande ungdomar som använder droger rätt typ av stöd. I flera av respondenternas utsagor kan en bild av ett samhällssystem som inte är anpassat efter denna grups förutsättningar eller behov urskiljas. Upplevelsen av att sakna erfarenhet sedan tidigare att arbeta med ensamkommande ungdomar som använder droger framhävs, vilket också indirekt ställer krav på socionomerna att bli skapare av sin egen kunskapsbas. Respondent 1 beskriver:

Det här att det forskning och att man ska utgå från liksom evidensbaserade arbetsätt och så vidare och det är ju klart att den, det brister ju utifrån att vi inte kan hämta erfarenheter från andra ställen utan det blir ju verkligen väldigt mycket att man får skapa det själv liksom. Och sen är det är ju som sagt att vi är en samtalsmottagning

som jobbar med droger och det är en del av deras problem. Så den typen av begränsningar kan man ju se.

Respondenten upplever en begränsning inom fältet för socialt arbete, att det saknas evidensbaserad forskning som vägleder arbetet. Fördelaktigt upplevs ändå möjligheten att kunna plocka det som upplevs passande bland de metoder en behärskar i arbetet med gruppen. Bristen på evidensbaserade arbetssätt inom kunskapsfältet bekräftas dessutom genom hur riktlinjer och forskning likt Forkby, Olausson och Tuners (2013) baseras på en målgrupp ungdomar som inte besitter samma erfarenheter som de ensamkommande ungdomar socionomerna nu möter i arbetet. En av de metoder som rekommenderas är familjebaserade metoder, vilka dessutom präglar de verksamheter som presenteras i studien. Bristen på verktyg uppmärksammas av flera av studiens respondenter, men kanske främst av Respondent 2 som betonar önskan och vikten av att kunna arbeta parallellt med beroende och trauma:

Det är ju något man ofta har sagt inom vår värld, att man kan inte behandla två saker samtidigt. Utan du behöver antingen börja med att bli drogfri och *sen...* Medan de hävdar att man visst, man måste på något sätt kunna jobba med båda. Annars får inget liksom, inget bär frukt liksom, inget blir verksamt. [...] Men *sen* handlar det såklart om *hur* man jobbar med det... De kanske inte grottar ner i allt som har hänt, utan jobbar med traumat här och nu.

Respondenten förmedlar under intervjun en stark vilja och motivation att lära sig mer om, samt i framtiden eventuellt implementera, ett arbetssätt hen fått information om där behandlare arbetar samtidigt med trauma och beroende. Hen förmedlar också en stark känsla av att detta skulle tas väl emot av verksamhetens chefer då friheten i arbetet upplevs som stort och cheferna är nytänkande. Detta kan förstås i relation till Blomberg och Dunérs (2015) och att det i en organisation där handlingsutrymmet upplevs som större går att definiera ungdomarnas behov på fler sätt. Vidare i studien synliggörs andra val professionella inom fältet har gjort för att hantera de behov som identifierats i arbetet. Respondent 3:

...nuförtiden, har vi någon typ av alternativ vårdkedja då för ensamkommande [...] Vi, det är lite mer upparbetat nu och man kontaktar varandra mycket lättare. Och det underlättar ju såklart, *sen* så. Nu finns det ju gränsen där för vad som kan göras och så

men. [...] Men vi står i alla fall inte ensamma i det här. Utan det finns andra aktörer som vi jobbar tillsammans med, vilket känns bra.

Genom initiativ på gräsrotsnivå har ett nätverk av aktörer som möter ungdomarna gått samman och skapat en vårdkedja just för ensamkommande ungdomar som använder droger. Vårdkedjan grundas i samverkan mellan verksamheter som besitter olika roller och som kan stödja ungdomarna kopplat till olika behov. Respondent 3 beskriver hur det på ett bättre sätt än tidigare finns möjlighet fånga upp ungdomar som är i behov av stöd och erbjuda vägledning, samtalsbehandling samt någon form av boende. Initiativet grundas i ett synliggörande av att denna helhet saknas för målgruppen. Hur professionella förstår denna typ av förutsägbarhet som viktig för ungdomarna kan kopplas till Antonovskys (2005) KASAM. En mer förutsägbar tillvaro förstås potentiellt göra livet mer hanterbart för ungdomen, vilket kan förstås som viktigt för en dennes känsla av sammanhang och möjlighet att hantera de motgångar livet innebär. Vårdkedjan kan förstås som att den skapar denna möjlighet för ungdomarna. Formen av samverkan som dessutom beskrivs av Respondent 3 kan kopplas till Blomberg och Dunérs (2015) förståelse för hur socialarbetare kan utnyttja sitt handlingsutrymme på ett sätt som genererar möjligheter för den enskilde att få stöd.

6. Avslutande diskussion och slutsats

Målet med föreliggande studie var att undersöka socionomers upplevelser av att arbeta behandlande med ensamkommande ungdomar som använder droger, med avsikt att synliggöra de professionellas uppfattningar kring sina egna förutsättningar att genomföra sitt arbete i relation till de behov samt förutsättningar de uppfattar ungdomarna ha att uppnå och upprätthålla drogfrihet.

Studiens första frågeställning söker svar på vilka behov samt förutsättningar socionomerna upplever att ensamkommande ungdomar som använder droger har i behandlingsarbetet mot drogfrihet. Resultatet synliggör hur respondenterna förstår gruppens behov och förutsättningar i behandlingsarbetet i relation till grundläggande behov och förutsättningar i deras generella livskontext. I utsagorna framhäver respondenterna en bild av en målgrupp som till stor utsträckning delar samma generella behov som samtliga ungdomar de möter i sitt arbete. Dock framträder särskilt tydligt hur det finns förutsättningar kopplade till strukturella, kontextuella samt individuella faktorer som gör att ungdomarnas situation och behov särskiljer sig från andra ungdomars. Droghälsproblematiken är endast ett av många komplexa *problem* ensamkommande ungdomar möter i sin vardag. Situation kan förstås utifrån att ungdomarna saknar de normativa förutsättningar andra ungdomar erhålls genom att erkännas på olika nivåer. Ungdomarnas grundläggande rättsliga erkännande (Heidegren 2009) kan förstås som starkt villkorat då asylprocessen genom tidsbegränsade uppehållstillstånd eller beslut om utvisning begränsar deras förutsättningar att skapa en trygg och förutsägbar tillvaro i Sverige.

Förutsägbarhet är särskilt viktigt för att en ungdom ska kunna bli drogfri och upprätthålla drogfrihet. Det kan också förstås bidra till en individs hanterbarhet, vilket Antonovsky (2005) förstår som grundläggande för dennes möjlighet att hantera livets motgångar och känna sammanhang. Ovissheten och maktlöshetens påfrestning på den psykiska hälsan framhävs även inom den tidigare forskningen av Stretmo (2014) samt Groark, Sclare och Raval (2019). Respondenterna i föreliggande studie synliggör hur faktorer på strukturell nivå, likt rättslig status, villkorar de ensamkommande ungdomarnas förutsättningar att skapa en trygg tillvaro och erhålla rätt typ av hjälp. I förlängningen förstås detta påverka deras möjlighet att bli drogfria. Drogerna förstås av flera respondenter som ett sätt för ungdomarna att hantera sin utsatta levnadssituation, vilket även tidigare studier likt Dahlberg och Anderbergs (2017)

samt Horyniak et al. (2016) påvisat. Hur drogproblematiken till stor del förklaras genom kontextuella förutsättningar och utsatthet kan också kopplas till Ungars (2013) beskrivning av individers resilience, där ungdomarnas motståndskraft inte bara förstås bero på individuella faktorer utan även vara direkt påverkad av omkringliggande sociala och kontextuella faktorer i ungdomens miljö.

I samtalet kring vilka behov respondenterna synliggör kombineras avsaknaden av materiella och sociala förutsättningar. Bristen på trygga och varaktiga boenden, frånvarande nätverk samt hur ungdomarna inte får möjligheten att bearbeta de trauman de upplevt framträder som tydliga hinder för ungdomarnas möjlighet att uppnå drogfrihet. En faktor som förstås försvåra ungdomarnas möjligheter att bli drogfria är att det i de flesta av de ensamkommande ungdomarnas sociala sammanhang förekommer droger. Den strukturella utsatthet ungdomarna förstås leva samt att de saknar familj i Sverige skapar bland respondenterna dock en förståelse för att ungdomarna söker sig till andra i samma utsatta situation. Sammanhanget kan dels förstås som ett sätt för ungdomarna att finna en känsla av sammanhang (Antonovsky 2005) genom ett socialt erkännande och möjlighet att skapa en kulturell självförståelse (Heidegren, 2009). Tendensen har tidigare synliggjorts inom forskningen, Horyniak et al. (2016) påvisar hur denna typ av slutna sociala grupper har en stor betydelse för stigmatiserade och utsatta unga flyktingar men att det även bidrar till en vidare stigmatisering.

Studiens andra frågeställning berör vad socionomerna anser om sina egna förutsättningar att arbeta med ensamkommande ungdomar som använder droger. Socionomernas upplevelser av sina egna förutsättningar att arbeta behandlande med ensamkommande ungdomar tolkar jag som påverkade av ungdomarnas förutsättningar och komplexa levnadssituation. Arbetet med ungdomar inom den svenska beroendevården utgår från metoder likt familjebaserade metoder och motiverande samtal (Forkby, Olausson & Turners 2013). Detta förstår jag som att beroendevården utgår från en föreställning kring att samtliga ungdomar inom svensk beroendevård antingen redan har, eller har rätt till, vissa förutsättningar. Frånvaron av omkringliggande nätverk, likt familj eller andra trygga vuxna, uppmärksammas av respondenterna som en omständighet som särskilt försvårar arbetet med ensamkommande ungdomar som använder droger. Att sakna närvarande familjenätverk är inte förbehållet endast ensamkommande ungdomar i Sverige, men den tydliga skillnad som framkommer i intervjuerna är respondenternas upplevelser av att det i de flesta andra fall finns någon/några

utomstående att involvera i ungdomarnas nätverk likt kontaktpersoner eller vänner som inte använder droger. Vikten av att förstå de ensamkommande ungdomarnas drogproblematik i relation till den miljö de befinner sig i kan även belysas i relation till Ungars (2011) ekologiska definition av resilience. Ungar synliggör ett behov av att professionella inte endast tar bort ungdomar ur destruktiva eller *dåliga* miljöer där de använder droger, utan att fokus istället behöver ligga på att se vilka faktorer i den miljön som går att åtgärda och stärka. Ovan förda diskussion kring ensamkommande ungdomars situation synliggör hur det inte är ungdomarnas fysiska miljö och kontext i sig som är problematisk kopplat till användningen av droger, utan snarare de kontextuella förutsättningarna och behoven som synliggörs i deras kontext brist på nätverk och erkännande.

Det upplevs saknas riktlinjer och evidens för hur arbetet med ensamkommande ungdomar som använder droger ska se ut. Att arbeta med ungdomar som många gånger saknar förutsägbarhet kopplat till boende och huruvida de får stanna i Sverige gör arbetet svårt, menar respondenterna. Bristen på rättsligt erkännande (Heidegren 2009) kan förstås påverkas ungdomarnas möjlighet att skapa en känsla av sammanhang (Antonovsky 2005). Respondenterna upplever många gånger en maktlöshet i relation till att de saknar möjlighet att påverka strukturella faktorer vilka får inverkar på ungdomarnas liv och sammanhang. Arbetsmetoder med systemteoretiskt tänk och motiverande samtal kan tolkas som att de syftar till att främja just en känsla av sammanhang (Antonovsky 2005) och skapa kontextuella förutsättningar och socialt stöd, vilket främjar individens möjlighet till resilience (Ungar 2013).

Samtliga respondenter beskriver hur arbetet trots organisatoriska villkor som styr upplever en stor grad av frihet i sin möjlighet att individanpassa arbetet efter ungdomen de möter. Detta synliggör respondenternas upplevelser av sitt handlingsutrymme, vilket Svensson, Johnsson och Laanemets (2008) beskriver som socialarbetarens möjlighet att välja hur denne ska arbeta utifrån organisationens ramar och villkor. Respondenternas uttalanden i studien synliggör hur de använder sig av den kunskap de besitter om exempelvis metoder och motiverar varför de ibland behöver anpassa sitt arbete specifikt då de möter ensamkommande ungdomar.

Studiens tredje och sista frågeställning söker svar på vilken möjlighet socionomerna upplever sig ha att möta ungdomarna där de befinner sig; att bemöta de ensamkommande ungdomarna som använder droger utifrån de förutsättningar som finns. Resultatet lyfter upplevelser där

respondenterna tycks försöka använda handlingsutrymmet i sitt arbete för att hitta nya sätt att möta ensamkommande ungdomar utifrån de behov och förutsättningar de synliggjort inom gruppen. Respondenterna har i vardera verksamhet synliggjort såväl strukturella som organisatoriska brister som påverkar ungdomarnas möjlighet att uppnå drogfrihet, vilket verksamheterna väljer att bemöta genom att hitta andra vägar. Den ena verksamhetens socionomer har med andra aktörer skapat en vårdkedja som syftar till att stötta upp där samhället sviker. Vårdkedjan skapar en möjlighet för dessa ungdomar som till följd av brist på rättsligt erkännande saknar samma möjlighet till förutsägbarhet som svenska ungdomar att bli drogfria. Initiativet består av aktörer som gemensamt erbjuder en kedja av avgiftning, eftervård och boende. Studien synliggör även hur flertalet respondenter upplever en stor problematik i att beroendevården i dagsläget inte kan bemöta ungdomarnas behov av traumavård, en vård det tycks vara svårt för ungdomarna att få på annat håll också. Upplevelsen av behov och förutsättningar att agera inom sin organisation har föranlett egna initiativ till alternativa behandlingsmetoder vilka möjliggör att arbeta med trauma och beroende samtidigt. Agerandet på eget initiativ kan förstås i relation till det Blomberg och Dunér (2015) uppmärksammar, att den professionelles egna uppfattning av sitt handlingsutrymme avgör vilka möjligheter den enskilde har till rätt stöd.

Föreliggande studie synliggör hur gruppen ensamkommande ungdomar av behandlande socionomer upplevs ha särskilt bristande förutsättningar och behov som begränsar dem i möjligheten att uppnå drogfrihet. Hur situationen skiljer sig från svenska ungdomars kan dels förstås i relation till den studie Anderberg och Dahlberg (2018) genomförd där svenska ungdomar inom beroendevården kategoriseras i riskgrupper utifrån en kumulativ effekt av riskfaktorer. Endast 19% av svenska pojkar inom beroendevården bedöms tillhöra en högriskgrupp. På många sätt rapporteras liknande riskfaktorer i Anderberg och Dahlbergs studie, likt umgänge präglade av droger och kriminalitet. Ändock är det av vikt att påpeka att endast 12% av gruppen svenska ungdomar uppger att de saknar föräldrastöd under uppväxten, vilket blir en stark kontrast till målgruppen ensamkommande ungdomar där samtliga lever i Sverige utan sina föräldrar.

Föreliggande uppsats skrapar endast på ytan av en diskussion som måste föras, inte bara kring ensamkommande ungdomars utsatta situation i samhället utan även inom beroendevården. Studiens resultat synliggör ett behov av vidare forskning inom fältet med målsättning att ge socionomer och andra professionella verktyg att bemöta en alltmer

nyanserad målgrupp ungdomar inom beroendevården. Ensamkommande ungdomar som använder droger lever under förutsättningar präglade av villkorade sociala välfärdsrättigheter samt bristande omsorg, en situation som inte bara ställer nya krav på socionomens arbetssätt utan också på dennes förmåga att hantera de känslor som uppstår i arbetet.

6.1 Slutsats

Föreliggande studie uppmärksammar hur socionomer som i en behandlande roll arbetar med ensamkommande ungdomar som använder droger synliggör faktorer som påverkar ungdomarnas möjligheter att bli drogfria. De generella behov respondenterna synliggör skiljer sig inte från övriga ungdomar inom beroendevården. Dock uppmärksammas särskilt förutsättningar, eller bristen på exempelvis rättsliga och sociala förutsättningar, försvåra ungdomarnas möjlighet att känna en känsla av sammanhang i Sverige. Ungdomarnas möjligheter att skapa begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet, vilket Antonovsky (2005) beskriver som direkt avgörande för god hälsa, är starkt begränsade. Begränsningen förstås av respondenterna grundas i bristande rättigheter och bristande socialt nätverk, vilket kan kopplas till att ungdomarna inte erkänns på flertalet nivåer i det svenska samhället. Jag har i denna studie synliggjort hur socionomerna använder sig av sitt handlingsutrymme för att hitta sätt att erkänna dessa ensamkommande ungdomar på en mellanmänsklig nivå genom att bygga relationer samt hur de arbetar för att bygga möjligheter för ungdomarna att känna hanterbarhet, begriplighet och meningsfullhet i Sverige. Respondenterna använder sig av sitt handlingsutrymme för att hitta sätt att skapa förutsägbarhet i ungdomarnas liv. Genom att skapa någon form av stabilitet i ungdomarnas kontextuella och sociala miljö ökar deras möjlighet att till motståndskraft öka och att känna en känsla av sammanhang, vilka samtliga förstås som goda förutsättningar på en ungdoms resa mot drogfrihet.

Referenser

Anderberg, M. & Dahlberg, M. (2018). Gender differences among adolescents with substance abuse at Maria clinics in Sweden. *Nordic Studies on Alcohol and Drugs*, vol. 35 (1), ss. 24-38. DOI: 10.1177/1455072517751263

Antonovsky, A. (2005). *Hälsans mysterium*. Stockholm: Natur och Kultur.

Blomberg, S. & Dunér, A. (2015). Biståndshandläggarens yrkesroll och handlingsutrymme inom äldreomsorgen. I: Johansson, S., Dellgran, P. & Höjer, S. (red.), *Människobehandlande organisationer: Villkor för ledning, styrning och professionellt välfärdsarbete*. Stockholm: Natur och kultur.

Bryman, A. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. 3. uppl. Stockholm: Liber.

Correa-Velez, I., Gifford, S.M., & Barnett, A.G. (2010). Longing to belong: Social inclusion and wellbeing among youth with refugee backgrounds in the first three years in Melbourne, Australia. *Social Science & Medicine*, vol. 71 (8), ss. 1399-1408. DOI: 10.1016/j.socscimed.2010.07.018

Cullberg, J. (2006). *Kris och utveckling en psykodynamisk och socialpsykiatrisk studie. Samt Katastrofpsykiatri och sena stressreaktioner*. Stockholm: Natur och Kultur.

Dahlberg, M. & Anderberg, M. (2017). *Tvärsnittsstudie baserad på uppgifter om ensamkommande barn och unga i databasen IKMDOK*. Kalmar, Växjö: Linnéuniversitetet. Tillgänglig: <https://www.folkhalsomyndigheten.se/nyheter-och-press/nyhetsarkiv/2017/december/ensamkommandes-utsatthet-kan-leda-till-okat-narkotikabruk/> [2019-10-22]

Darvishpour, M., Asztalos Morell, I., Månsson, N., Mahmoodian, M. & Hoppe, M. (2019). Ensamkommande ungdomars röster om mottagande, inkludering och jämställdhetsutveckling. I: Darvishpour, M. & Månsson, N. (red.), *Ensamkommandes upplevelser & professionellas erfarenheter*. Stockholm: Liber AB.

Darvishpour, M. & Månsson, N. (2019). Inledning: Bilden av ensamkommande ungdomar. I: Darvishpour, M. & Månsson, N. (red.), *Ensamkommandes upplevelser & professionellas erfarenheter*. Stockholm: Liber AB.

Eruyar, S., Huemer, J. & Vostanis, P. (2018). Review: How should child mental health services respond to the refugee crisis? *Child and Adolescent Mental Health*, vol. 23 (4), ss. 303-312. DOI: <https://doi-org.ezproxy.ub.gu.se/10.1111/camh.12252>

Folkhälsomyndigheten. (2017a). *En webbenkät till socialtjänsten*. Stockholm: Folkhälsomyndigheten. Tillgänglig: <https://www.folkhalsomyndigheten.se/nyheter-och-press/nyhetsarkiv/2017/december/ensamkommandes-utsatthet-kan-leda-till-okat-narkotikabruk/> [2019-10-22]

Folkhälsomyndigheten. (2017b). *Regeringsuppdrag att kartlägga narkotikavanor bland ensamkommande barn och unga*. Stockholm: Folkhälsomyndigheten. Tillgänglig: [https://www.folkhalsomyndigheten.se/nyheter-och-](https://www.folkhalsomyndigheten.se/nyheter-och-press/nyhetsarkiv/2017/december/ensamkommandes-utsatthet-kan-leda-till-okat-narkotikabruk/)

press/nyhetsarkiv/2017/december/ensamkommandes-utsatthet-kan-leda-till-okat-narkotikabruk/ [2019-10-22]

Forkby, T., Olausson, S. & Turner, R. (2013). Cannabisanvändning bland ungdomar: en sammanställning av forskning för en kunskapsbaserad prevention. Göteborg: Sandstens. (FoU i Väst/GR, Rapport 2013:1).

Tillgänglig: <http://www.cannabisdrog.se/cannabis-bland-ungdom.pdf> [2019-10-11]

Gray, P. and Ralphs, R. (2017). Confidentiality and cultural competence? The realities of engaging young British Pakistanis and Bangladeshis into substance use services. *Drugs: Education, Prevention and Policy*. DOI: <http://dx.doi.org/10.1080/09687637.2017.1398714>

Groark, C., Sclare, I., & Raval, H. (2011). Understanding the experiences and emotional needs of unaccompanied asylum-seeking adolescents in the UK. *Clinical child psychology and psychiatry*, vol. 16 (3), ss. 421-442. DOI: 10.1177/1359104510370405

Guhan, R., & Liebling-Kalifani, H. (2011). The Experiences of Staff Working With Refugees and Asylum Seekers in the United Kingdom: A Grounded Theory Exploration. *Journal of Immigrant & Refugee Studies*, vol. 9 (3), ss. 205-228. DOI: 10.1080/15562948.2011.592804

Gullers Grupp. (2017). *Narkotikabruk bland ensamkommande barn och unga: En fokusgruppstudie*. Tillgänglig: <https://www.folkhalsomyndigheten.se/nyheter-och-press/nyhetsarkiv/2017/december/ensamkommandes-utsatthet-kan-leda-till-okat-narkotikabruk/> [2019-10-22]

Heidegren, C-G. (2009). *Erkännande*. Malmö: Liber AB.

Honneth, A. (1995). *The Struggle for Recognition: The Moral Grammar of Social Conflicts*. Cambridge, UK: Polity Press.

Horyniak, D., Higgs, P., Cogger, S., Dietze, P. & Bofu, T. (2016). Heavy alcohol consumption among marginalised African refugee young people in Melbourne, Australia: motivations for drinking, experiences of alcohol-related problems and strategies for managing drinking. *Ethnicity and Health*, vol. 21 (3), ss. 284-299. DOI: <https://doi-org.ezproxy.ub.gu.se/10.1080/13557858.2015.1061105>

IVO, Inspektionen för vård och omsorg (2018). *Hem för vård eller boende (HVB) (SoL)*. Tillgänglig: <https://www.ivo.se/tillstand/sol-och-lss-tillstand/hem-for-var-d-eller-boende-hvb/> [2019-12-06]

Jacobsen, D.I. (2012). *Förståelse, beskrivning och förklaring: introduktion till samhällsvetenskaplig metod för hälsovård och socialt arbete*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur

Jahanmahan, F., Nuñez Borgman, N. & Darvishpour, M. (2019). "Vi dör hellre i Sverige än i Afghanistan" - att få uppehållstillstånd eller leva papperslöst i Sverige. I: Darvishpour, M. & Månsson, N. (red.), *Ensamkommandes upplevelser & professionellas erfarenheter*. Stockholm: Liber AB.

- Johannesson, L. & Westerling, R. (2019). Hur mår nyanlända flyktingar med tillfälligt uppehållstillstånd? *SMT, Socialmedicinsk tidskrift*, vol. 96 (1), ss. 13-21. Tillgänglig: <http://socialmedicinsktidskrift.se/index.php/smt/article/view/1767/1771> [2019-10-08]
- Johnson, B., Richert, T. & Svensson, B. (2017). *Alkohol- och narkotikaproblem*. Lund: Studentlitteratur.
- Kalman, H. & Lövgren, V. (2012). Etik i forskning och etiska dilemman: en introduktion. I: Kalman, H. & Lövgren, V. (red.), *Etiska dilemman: forskningsdeltagande, samtycke och utsatthet*. Malmö: Gleerups.
- Klöfvermark, J. & Manhica, H. (2019). Unga flyktingar i Sverige - psykisk ohälsa och missbruksproblem. I: Darvishpour, M. & Månsson, N. (red.), *Ensamkommandes upplevelser & professionellas erfarenheter*. Stockholm: Liber AB.
- Knutson, M. (2019). Migrationsfrågan fortsätter att splittra partierna. *Svt Nyheter*, 15 oktober. Tillgänglig: <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/migrationsfragan-fortsatter-att-splittra-partierna> [2019-12-18]
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Longhofer, J., Floersch, J. & Hoy, J. (2012). *Qualitative Methods for Practice Research*. Oxford: Oxford University Press.
- Lundberg, A. (2013). Barn i den svenska asylprocessen. I: Bak, M. & von Brömssen, K. (red.), *Barndom och migration*. Umeå: Boréa.
- Länsstyrelserna (2017). *På flykt och försvunnen. Sammanställning av åtgärdsförslag till Regeringen om barn som försvinner i Sverige*. Stockholm: Länsstyrelsen i Stockholms län. Tillgänglig: <https://www.lansstyrelsen.se/download/18.691fcf616219e10e9364b8/1526068459518/pa-flykt-och-f%C3%B6rsvunnen-sammanstallning-av-atgardsforslag.pdf> [2019-11-26]
- Malmö stad (2016). *PID Preventiva Insatser mot Droger. En handbok för dig som i ditt arbete möter ensamkommande barn och unga*. Malmö: Sociala Resursförvaltningen, Malmö stad. Tillgänglig: https://malmo.se/download/18.6091505415853b0f762aa2d/1491301068780/PID_Handbok_1102.pdf [2019-11-11]
- Migrationsinfo (2019). *Den tillfälliga lagen*. Tillgänglig: <https://www.migrationsinfo.se/flyktingar/den-tillfalliga-lagen/#fn-5095-1> [2019-11-26]
- Migrationsverket (2016a). *Afghanska ensamkommande barn flyr från fattigdom och förtryck*. Tillgänglig: <https://www.migrationsinfo.se/afghanska-ensamkommande-barn-flyr-frn-fattigdom-och-frtryck/> [2019-12-05]
- Migrationsverket (2016b). *Ensamkommande barn*. Tillgänglig: <http://www.migrationsinfo.se/migration/sverige/asylsokande-i-sverige/ensamkommande-barn/> [2019-11-08]

- Migrationsverket (2017). *Asylregler*. Tillgänglig: <https://www.migrationsverket.se/Privatpersoner/Skydd-och-asyl-i-Sverige/Att-ansoka-om-asyl/Asylregler.html> [2019-11-25]
- Migrationsverket (2019a). *Om gymnasielagen*. Tillgänglig: <https://www.migrationsverket.se/Andra-aktorer/Kommuner/Om-gymnasielagen.html> [2019-12-06]
- Migrationsverket (2019b). *Permanent uppehållstillstånd för asylsökande*. Tillgänglig: <https://www.migrationsverket.se/Privatpersoner/Skydd-och-asyl-i-Sverige/Efter-beslut/Om-du-far-stanna/Permanent-uppehallstillstand.html> [2019-11-25]
- Naseh, M., Wagner, E.F., Abtahi, Z. Potocky, M. & Zahedi, L. (2019). Prevalence of risk factors for substance use among Afghan refugees in Iran: An exploratory study. *Journal of Ethnicity in Substance Abuse*. DOI: 10.1080/15332640.2019.1571976
- Nordgren, J. (2017). Making Up the “Drug-Abusing Immigrant”: Knowledge Production in Swedish Social Work and Drug Treatment Contexts, 1960s-2011. *Contemporary Drug Problems: SAGE Journal*, vol. 44 (1), ss. 49-68. DOI: 10.1177/0091450916687649
- Nyberg, F. (2016). Att må dåligt - en orsak till missbruk och beroende? *SMT, Socialmedicinsk tidskrift*, vol. 93 (1), ss. 53-60. Tillgänglig: <http://socialmedicinsktidskrift.se/index.php/smt/article/view/1405/1202> [2019-10-09]
- Nygren, L. (2012). Risken finns, finns nyttan? Etikprövningsnämnderna och den kvalitativa forskningen. I: Kalman, H. & Lövgren, V. (red.), *Etiska dilemman: forskningsdeltagande, samtycke och utsatthet*. Malmö: Gleerups.
- Nyström, A. (2012). Mellan empati och kritisk granskning? Forskningsdeltagande som risk. I: Kalman, H. & Lövgren, V. (red.), *Etiska dilemman: forskningsdeltagande, samtycke och utsatthet*. Malmö: Gleerups.
- Posselt, M., Procter, N., Galletly, C. & de Crespigny, C. (2015). Aetiology of Coexisting Mental Health and Alcohol and Other Drug Disorders: Perspectives of Refugee Youth and Service Providers. *Australian Psychologist*, vol. 50 (2), ss. 130-140. DOI: <https://doi-org.ezproxy.ub.gu.se/10.1111/ap.12096>
- Rennstam, J. & Wästerfors, D. (2015). *Från stoff till studie: om analysarbete i kvalitativ forskning*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur
- Röda Korset (2018). *Humanitära konsekvenser av den tillfälliga utlänningslagen, sammanfattning av rapport*. Tillgänglig: <https://www.rodakorset.se/om-oss/fakta-och-standpunkter/rapporter/konsekvenser-av-tillfalliga-utlanningslagen/> [2019-12-06]
- SBU, Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (2018). *Stöd till ensamkommande barn och unga - Effekter, erfarenheter och upplevelser. Systematisk litteraturoversikt och etiska och samhällsliga aspekter*. (SBU Bereder, Rapport 2018:294). Tillgänglig: <https://www.sbu.se/sv/publikationer/sbu-bereder/stod-till-ensamkommande-barn-och-unga--effekter-erfarenheter-och-upplevelser/> [2019-10-07]

Sivertsson, M. (2017). Självmedicinering i ovisshetens skugga. *Alkohol & Narkotika*, nr. 1, ss. 6-10. Tillgänglig: <https://www.can.se/Tidskriften-AoN-old/ensamkommande-och-missbruk-i-karg-jord/sjalvmedicinering-i-ovisshetens-skugga/> [2019-10-25]

Socialstyrelsen (2019). *Nationella riktlinjer för vård och stöd vid missbruk och beroende - Stöd för styrning och ledning*. Stockholm: Socialstyrelsen. Tillgänglig: <https://www.socialstyrelsen.se/regler-och-riktlinjer/nationella-riktlinjer/slutliga-riktlinjer/missbruk-och-beroende/> [2019-10-25]

Stretmo, L (2018). *Ungdomstid i (oviss) väntan - Mottagande av ensamkommande barn i Nacka kommun*. FoU Södertörn skriftserie nr 163/18. Tillgänglig: <https://fou-sodertorn.se/wp-content/uploads/2018/04/Rapport-nr-163.pdf> [2019-11-14]

Svedmark, E.I. (2012). Att skydda individen från skada: en forskningsetisk balansakt. I: Kalman, H. & Lövgren, V. (red.), *Etiska dilemman: forskningsdeltagande, samtycke och utsatthet*. Malmö: Gleerups.

Svensson, K., Johnsson, E. & Laanemets, L. (2008). *Handlingsutrymme: utmaningar i socialt arbete*. Stockholm: Natur & kultur.

Thurén, T. (2007). *Vetenskapsteori för nybörjare*. 2. uppl. Stockholm: Liber

Ungar, M. (2011). The social ecology of resilience: addressing contextual and cultural ambiguity of a nascent construct. *The American Journal of Orthopsychiatry*, vol. 81 (1), ss. 1–17. DOI:10.1111/j.1939-0025.2010.01067.x

Ungar, M. (2013). Resilience, Trauma, Context, and Culture. *Trauma, Violence, & Abuse*, vol. 14 (3), ss. 255-266. DOI: 10.1177/1524838013487805

UNHCR (2016). UNHCR viewpoint: 'Refugee' or 'migrant' – Which is right?. *UNHCR News*, 11 juli. Tillgänglig: <https://www.unhcr.org/news/latest/2016/7/55df0e556/unhcr-viewpoint-refugee-migrant-right.html> [2019-11-25]

UNHCR (2018). *UNHCR:s Global Trends: Forced Displacement in 2018*. Tillgänglig: <https://www.unhcr.org/globaltrends2018/> [2019-11-08]

UNHCR (2019). *UNHCR:s Emergency Handbook: Migration definition*. Tillgänglig: <https://emergency.unhcr.org/entry/44937/migrant-definition> [2019-11-25]

Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Elanders Gotab. Tillgänglig: <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf> [2019-10-16]

Von Wright, J. (2017). I karg jord är det svårt att slå rot. *Alkohol & Narkotika*, nr. 1, ss. 6-10. Tillgänglig: <https://www.can.se/Tidskriften-AoN-old/ensamkommande-och-missbruk-i-karg-jord/i-karg-jord-ar-det-svart-att-sla-rot/> [2019-10-25]

Wernesjö, U. (2019). Integration i ett tillfälligt undantagstillstånd?. I: Darvishpour, M. & Månsson, N. (red.), *Ensamkommandes upplevelser & professionellas erfarenheter*. Stockholm: Liber AB.

Åsberg, R. (2001). *Ontologi, epistemologi och metodologi: en kritisk genomgång av vissa grundläggande vetenskapsteoretiska begrepp och ansatser*. Rev. uppl. Göteborg: Institutionen för pedagogik och didaktik, Göteborgs universitet.

Bilaga 1: Informationsbrev

Hej!

Mitt namn är Linda Wilén och jag studerar sjätte terminen på socionomprogrammet vid Göteborgs Universitet. Under höstterminen 2019 skriver jag min C-uppsats och är därför intresserad av att intervju dig som är socionom och i ditt arbete möter ensamkommande ungdomar som använder droger. Nedan följer en kort information om vad studien ska handla om.

Under våren 2019 genomförde jag min verksamhetsförlagda utbildning på Mini-Maria, där professionella till en allt större utsträckning möter på ensamkommande ungdomar som har problem med alkohol och/eller droger. I kontakten med professionella vilka arbetar med dessa ungdomar uppfattade jag en frustration och känsla av maktlöshet i rollen som behandlare. Ämnet kring dessa ungdomars förutsättningar i Sverige samt dess inverkan på behandlingsarbetet intresserar mig. Studiens syftar till följd av detta till att undersöka behandlande socionomers upplevelser och erfarenheter av att arbeta med gruppen ensamkommande ungdomar som använder droger.

Fokus under intervjun är att få ta del av dina tankar som behandlare samt dina upplevelser av ungdomarnas behov och förutsättningar för arbetet.

Förfrågan om deltagande:

Jag söker dig som i ditt arbete möter ensamkommande ungdomar som använder droger. Intervjun beräknas ta mellan 60-90 minuter och kommer att spelas in digitalt. Då uppsatsskrivandet sker under en begränsad tid önskar jag att få träffa dig under vecka 43 eller 44. Om möjligt genomför jag gärna intervjun på din arbetsplats, för att minska inverkan på din arbetstid.

Insamlat material kommer att hanteras konfidentiellt och under arbetets gång förvaras åtskilt där obehöriga ej har tillgång. Samtligt material kommer att raderas efter att uppsatsen färdigställts, samtliga punkter i enlighet med Vetenskapsrådets etiska principer. Ditt deltagande i studien är anonymt och helt frivilligt, vilket även innebär att du själv bestämmer vilka frågor du vill svara på. Du kan närhelst bestämma dig för att avstå från att delta. Det är av stor prioritet för mig att du känner dig bekväm och trygg i att delta i studien.

Om du tycker att studien verkar intressant och önskar att delta eller har vidare frågor, kontakta gärna mig.

Student:

Linda Wilén
guswileli@student.gu.se

Handledare:

Evelyn Khoo
Universitetslektor vid Institutionen för socialt arbete, Göteborgs universitet.

Bilaga 2: Intervjuguide

Intervjuguide

Fokus i samtalet ska inte hamna i hur de arbetar, utan HUR det är att arbeta.

Inledande frågor kring bakgrund:

- Hur länge har du arbetat på din nuvarande arbetsplats?
- Kan du beskriva din arbetsroll och dina arbetsuppgifter?
- Vad har du för utbildning?

Den behandlande rollen:

- På vilket sätt arbetar du med de ungdomar du träffar som använder droger?
- Vilken metodik använder ni på din arbetsplats?
  - *Hur ser du på din möjlighet att själv anpassa ditt arbete efter metoder du anser verksamma?*
- Vilken målsättning förhåller du dig till i arbetet med de ungdomar du träffar?
  - *Skiljer sig denna målsättning från din egen? Mellan olika ungdomar du träffar?*
- Hur förstår du dig på missbruk? Vilka orsaksförklaringar dominerar ditt sätt att förstå varför ungdomar använder droger och hur det bäst behandlas?

Gruppen ungdomar:

- Kan du berätta om ungdomarna du träffar?
- Skulle du vilja berätta om liknader och skillnader du upplever inom gruppen?

Ensamkommande ungdomar:

I förberedelsen av denna studie har det slagit mig att vi inom den samhällsvetenskapliga forskningen vet väldigt lite om vad ensamkommande ungdomar har för behov och

- Kan du beskriva hur det är att arbeta med ensamkommande ungdomar?
- På vilket sätt kommer ni i kontakt med ungdomarna? Hur skapas dessa kontakter?
- Hur ser du på ungdomarnas behov?
- Vad ser du för behov av stöd?
- Hur ser du på ungdomarnas egna motivation till förändring?
- Hur ser du på ungdomarnas egna mål?
- Hur ser du på ungdomarnas egna förutsättningar att bli drogfria?
- Vilka upplever du som de tydligaste skillnaderna i ditt arbete kopplat till denna grupp?
- Hur ser du på dina egna förutsättningar att arbeta med dessa ungdomar?
  - *Organisatoriska förutsättningar och kopplat till din egen professionalitet.*
- Hur påverkar dessa behov och förutsättningar du just beskrivit ditt arbete och dina möjligheter att stödja dessa ungdomar?
(Håll mig öppen, förutsättningar åt olika håll).

En superpowerquestion:

- Om du hade möjlighet att göra precis vad du vill i arbetet med dessa ensamkommande ungdomar du träffar i ditt arbete, vad hade du velat göra då?

Avslutande:

- Finns det någonting du vill säga avslutningsvis?

Bilaga 3: Samtyckesformulär

Samtyckesformulär

Denna studie syftar till att undersöka dina upplevelser av att som professionell arbeta med ungdomar som använder droger. Samtlig information som lämnas används uteslutande till att besvara undersökningens syfte. Dina personuppgifter och inspelat material kommer att behandlas konfidentiellt och förvaras avskilt från obehöriga. Inspelat material raderas när uppsatsen är färdig och godkänd. Om du önskar kommer du få tillgång till den färdiga och godkända uppsatsen.

Din fullständiga anonymitet kan inte garanteras till följd av att professionella som arbetar inom fältet är begränsat till antalet. Jag garanterar dock att du till största möjliga utsträckning kommer att avidentifieras. Studiens geografiska kontext kommer inte heller att röjas.

Ditt samtycke att delta i denna studie kan närsomhelst dras tillbaka och du väljer helt själv vilka frågor du vill svara på. Genom att signera nedan intygar du att du fått muntlig som skriftlig information kopplat till studien och betydelsen av ditt deltagande.

Härmed intygas att jag väljer att delta i studien.

Ort

Datum

Namnsteckning

Namnförtydligande